

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет філології

Кафедра української філології та міжкультурної комунікації

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПОРІВНЯНО З АНГЛІЙСЬКОЮ (НА
МАТЕРІАЛІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПРАЦЬ)**

Виконала: студентка VI курсу, групи 646,
035 «Філологія»

Стеблінова Катерина Володимирівна

Керівник: канд. філол. наук, доцент

Островська Людмила Станіславівна

Рецензент: д-р філол. наук, професор б.в.з.

Монахова Тетяна Василівна

Миколаїв – 2022

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ	
ДЖЕРЕЛ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ ЗІСТАВНО-ТИПОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ	
СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ	
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПОРІВНЯНО З АНГЛІЙСЬКОЮ.....	7
1.1 Типологія дискурсивних підходів у сучасній лінгвістичній науковій парадигмі.....	7
1.2. Специфіка наукового дискурсу.....	21
1. 3. Методика дослідження.....	32
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ	
НАУКОВОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПОРІВНЯНО З	
АНГЛІЙСЬКОЮ.....	36
2.1. Структурні особливості складного речення наукового дискурсу української мови порівняно з англійською.....	36
2.2. Структурні особливості простого речення наукового дискурсу української мови порівняно англійською.....	41
2.3. Реалізація синтаксичної категорії суб'єктивної модальності в наукових лінгвістичних працях української мови порівняно з англійською.....	48
Висновки до розділу 2.....	63
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	67
ДОДАТКИ.....	75

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Вих.	Вихованець І. Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови. <i>Українська мова</i> . 2012. № 2. С. 3–10.
В. Радч.	Радчук В. Функції перекладу. <i>Донецький вісник Наукового товариства ім. Т. Шевченка</i> . Донецьк, 2007. Т. 16, С. 20–38.
НС	Chomsky N. Logical Syntax and Semantic: Their Linguistic Relevance. <i>Language</i> . 1955. Vol. 31. No 1, P. 36–45.
НС	Chomsky N. Linguistic contributions to the study of mind: past 1. <i>Language and Mind</i> . 2006. Vol. 31. No 2, P. 1–21.

ВСТУП

Характер та властивості сучасного наукового дискурсу обумовлені сферою його функціонування та мовою спілкування, яка є віддзеркаленням прагматичних, соціокультурних та психологічних чинників носіїв мови.

Провідною тенденцією сучасних досліджень синтаксичних засобів у зіставному аспекті є прагнення мовознавців проаналізувати спільні та відмінні риси мовлення носіїв типологічно різних мов, з'ясувати не лише формальне вираження синтаксичних одиниць, а й інтенцію самого мовця, враховуючи соціальний та культурний контекст повідомлення.

Зіставний аспект синтаксису української та англійської мови ще недостатньо розроблений в науковому дискурсі, але перспективність напрямів дослідження незаперечна, оскільки аналізуючи синтаксичні засоби української мови порівняно з англійською, ми з'ясовуємо закони створення мовних моделей, і те, як вони співвідносяться з механізмом усвідомлення та інтерпретації мовних реалій.

Актуальність роботи зумовлена 1) складністю визначення й тлумачення поняття дискурсу; 2) недостатнім вивченням синтаксису української та англійської мови в зіставному аспекті; 3) суперечливим статусом категорії суб'єктивної модальності в межах наукового дискурсу.

Метою нашого дослідження є виявлення та аналіз спільних і відмінних синтаксичних особливостей наукового дискурсу української мови порівняно з англійською.

Основні завдання:

- 1) дослідити особливості функціонування наукового дискурсу української мови порівняно з англійською;
- 2) охарактеризувати синтаксичні конструкції за структурою та типом синтаксичних відношень;

3) встановити найбільш продуктивні або найменш уживані функціональні типи синтаксичних конструкцій української мови порівняно з англійською;

4) виявити спільні або відмінні риси синтаксичних конструкцій української та англійської мови;

5) з'ясувати статус категорії «модальність», визначити основні засоби реалізації суб'єктивної модальності в науковому дискурсі;

6) охарактеризувати співвідношення засобів вираження суб'єктивної модальності з мовленнєвими інтенціями.

Об'єктом дослідження є синтаксичні конструкції україномовного наукового дискурсу порівняно з англійським. **Предметом** дослідження є структурно-семантичні та прагматичні особливості наукового дискурсу української мови порівняно з англійською, специфіка їхнього вираження й функціонування.

Основним **методом** дослідження є *зіставний*, що дає змогу виявити специфіку синтаксичних структур української мови порівняно з англійською, дослідити подібні й відмінні ознаки зіставлявальних мов. *Структурний метод*, який ми застосовуємо задля виокремлення взаємозв'язків між синтаксичними конструкціями в межах мовної системи. Окрім того, використовуємо *описовий метод* для того, щоб систематизувати, класифікувати й інтерпретувати аналізовані одиниці, та метод *діалогічної інтерпретації*, який дає нам змогу розкрити специфіку наукового дискурсу української мови порівняно з англійською, враховуючи позамовні чинники формування наукового тексту.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше була здійснена спроба комплексно проаналізувати синтаксичні засоби наукового україномовного та англійськомовного наукового дискурсу в зіставному аспекті на матеріалі наукових лінгвістичних праць І. Вихованця, С. Радчука та Н. Хомського.

Матеріалом для дослідження стали 405 синтаксичних конструкцій, вилучених шляхом суцільної вибірки з наукових україномовних та англomовних лінгвістичних праць І. Вихованця «Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови»; В. Радчука «Функції перекладу»; Н. Хомського «Logical Syntax and Semantic: Their Linguistic Relevance» і «Linguistic contributions to the study of mind: past 1».

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці О. Селіванової, Ф. Бацевича, І. Шевченко, О. Мельничука, Н. Арутюнової, В. Карасика, І. Гальперіна, З. Харріса, М. Стаббса, П. Серіо, М. Фуко, Л. Палмера.

Теоретичне значення. У процесі аналізу було зіставлено синтаксичні конструкції української мови порівняно з англійською, відображено їхні структурно-семантичні та прагматичні особливості, що дає змогу в подальшому досліджувати представлений аспект функціонування синтаксичних конструкцій під час зіставного аналізу різних мов.

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування результатів дослідження для вивчення синтаксису сучасної української мови, розширенні та вдосконаленні курсу контрастивної лінгвістики, а також дослідженні наукового мовлення окремих мовознавців.

Апробацію результатів дослідження було здійснено шляхом написання та оприлюднення публікації наукової статті на тему «Синтаксичні засоби вираження суб'єктивної модальності» в науковому журналі «Студентські наукові студії» в розділі «Актуальні проблеми української філології» випуск № 42.

Структура роботи: Дипломна робота складається із списку умовних скорочень джерел, змісту, вступу, першого теоретичного розділу, другого практичного розділу, висновків до розділів, загального висновку, списку використаної літератури, списку використаних джерел. Повний обсяг кваліфікаційної роботи – 115 сторінок, основний текст – 66 сторінок, список використаної літератури нараховує 89 позицій.

РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ ЗІСТАВНО-ТИПОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПОРІВНЯНО З АНГЛІЙСЬКОЮ

1.1. Типологія дискурсивних підходів у сучасній лінгвістичній науковій парадигмі

Теорію дискурсу можна, безперечно, назвати одним з найперспективніших і найбільш суперечливих напрямів у сучасній науці, оскільки дискурс постає об'єктом дослідження не тільки лінгвістики, а й семіотики, психології, психолінгвістики, соціолінгвістики, герменевтики, культурології, філософії, соціології тощо. Тому для більш глибокого розуміння такого специфічного явища як дискурс, варто розглянути його походження й становлення.

У сучасній науковій площині немає однозначного тлумачення поняття дискурс. Таке явище насамперед можна пояснити складною природою дискурсу. Як зазначав нідерландський лінгвіст Т. ван Дейк: «розмитість» категорії дискурсу зумовлена як умовами формування цього терміна, так і його невизначеністю в системі категорій мови [8, с. 16].

З. Харрісон перший ввів у науковий обіг поняття дискурсу. Вчений уживав цей термін на позначення методу аналізу висловлення. Варто зазначити, що дослідник розглядав дискурс як сукупність речень у певній послідовності, що були сказані або написані в конкретній ситуації мовлення [82, с. 3].

Зокрема, французький мовознавець П. Серіо не погоджувався з визначенням поняття дискурсу, яке запропонував З. Харріс, насамперед аргументуючи це тим, що вчений провів аналіз лише одного тексту, отже, відбувається співвідношення тексту з самим собою [59, С. 151–152].

У розумінні П. Серіо дискурс не є ані визначеним поняттям, ані «первинним і емпіричним об'єктом», тобто мається на увазі, що це поняття

розглядається як певний теоретичний (сконструйований) об'єкт, який змушує задуматися про взаємозв'язок мови й ідеології [59, с. 12]. Лінгвіст наголошує на складності створення єдиного визначення на позначення цього терміна, через те, що дискурс має велику кількість уживань і може тлумачитися як:

- 1) аналог поняття «мовлення», або конкретне висловлення;
- 2) синтаксичне утворення, що за розміром більше, ніж речення;
- 3) вплив того, що сказав мовець, на адресата (враховуючи ситуацію мовлення);
- 4) діалог, або розмова;
- 5) висловлення, що належить мовцеві, на відміну від розповіді, яка не потребує вираженого суб'єкта мовлення;
- 6) актуалізація та використання конкретних одиниць мови;
- 7) тип висловлення, функціонування якого зумовлене соціальними або ідеологічними чинниками, наприклад, феміністичний дискурс;
- 8) лінгвістичне вивчення умов для створення тексту [59, С. 26 – 27].

Під час дослідження поняття дискурсу доречно згадати представника французької школи Е. Бенвеніста, який першим запропонував уточнення дискурсу (на той час у мовознавстві цей термін позначав текст або мовлення загалом) і визначав його як «висловлення, що належить мовцеві». Вчений вважав, що дискурс – це будь-яке висловлення, що складається з учасників комунікації (мовця й адресанта) та інтенції адресанта вплинути на співрозмовника. Мовознавець будував свої дослідження на протиставленні дискурсу об'єктивному викладу інформації [61, с. 20].

Також вагомий внесок у розроблення теорії дискурсу зробив нідерландський лінгвіст Т. ван Дейк, оскільки він був першим, хто почав наголошувати на важливості соціального контексту функціонування мови. На думку науковця, дискурс – складне комунікативне явище, система ієрархій знань, що враховує не лише контекст, а й позамовні чинники (усвідомлення світу, думки, світобачення та цілі адресата) [7, с. 8].

Окрім того, дослідник зазначав, що для розуміння і створення дискурсу головну роль відіграють ментальні моделі, оскільки вони репрезентують подію так, як ми її переживаємо (або так, як про неї дізнаємося), на них базуються всі жанри дискурсу, що зображають такі події, як розмова, історії або новини [8, с. 7].

Н. Феркляф розглядав дискурс як більш глобальне явище, як частину ідентичності або форму існування певного індивіда й наголошував на тому, що дискурс пов'язаний зі стилем поведінки адресата залежно від його професійної діяльності [79].

Варто відзначити погляд М. Алефіренко, який розглядає дискурс у межах семантичного синтаксису, тобто, на думку мовознавця, змістові відношення між реченнями і смислова єдність – загальнокатегорійні ознаки дискурсу [1, с. 298].

Вагомий внесок у дослідження теорії дискурсу зробив М. Фуко (представник французького структуралізму і постструктуралізму). На думку вченого, дискурс – соціальна практика, яка має специфічні форми зв'язку й певну послідовність їхнього вираження. Лінгвіст розглядає це поняття як «поверхню», що зближує мову й реальність, лексичний запас і досвід.

Окрім того, М. Фуко ввів у науковий обіг термін «дискурсивні формації», які в буквальному сенсі трактуються як сукупність висловлень, що поєднані в певному порядку і співвідносяться з певною галуззю знань (освіта, наука, медицина тощо) [66, с. 49].

Лінгвісти В. Виноградов, О. Платонова наголошували на тому, що екстралінгвістичні чинники зумовлюють специфіку й властивості дискурсу. Отже, дослідники розглядали дискурс як складне комунікативне явище, що ґрунтується на взаємодії між комунікантами за допомогою різних знакових компонентів (текстів), які співвідносяться з конкретною ситуацією й соціокультурними вимогами спілкування [13, с. 238].

Розглядаючи підходи до визначення поняття дискурс, не можна не відзначити такого науковця як Г. Кук, який наголошував на тому, що дискурс

– єдність тексту й контексту. У наукових колах це тлумачення дискурсу набуло значного поширення, зокрема таке трактування близьке для досліджень Н. Арутюнової, оскільки за Г. Куком контекст – сукупність лінгвістичних, екстралінгвістичних та прагматичних принципів [77, С. 1–2].

Доречно подати думку Т. Кириченка, який зазначає, що дискурс – вербалізована комунікативно-пізнавальна діяльність, єдність процесу й результату, для якої важлива наявність як мовних, так і позамовних чинників (свідомість учасників комунікації, контекст (у широкому сенсі), різні когнітивні аспекти) [27, с. 84].

Зауважимо також думку О. Резвіної, для якої дискурс – це рухома «субстанція», яка не має конкретної форми. За такого підходу дослідниця зазначає, що одне з основних завдань лінгвістики – виокремити параметри дискурсу, які формують його структуру. Відповідно на підтвердження своєї теорії О. Резвіна виділяє такі основні характеристики (параметри) дискурсу:

1) продукування та використання дискурсу, тобто важливим є не лише внесок кожного учасника мовленнєвої діяльності, а і його практичне застосування ;

2) комунікативне середовище, що пов'язане з каналами передачі інформації, які є обов'язковими для дискурсивної інтеракціональності, окрім того, варто відзначити, що канали передачі інформації необхідні також для видової систематизації дискурсу;

3) різновиди дискурсу, або дискурсивні формації, сутність яких полягає у виділенні специфічних типів дискурсу, враховуючи лінгвістичні параметри й конституційні ознаки;

4) інтертекстуальна взаємодія, мається на увазі інтеграція (взаємопроникнення) різних типів дискурсу [52, с. 66].

У російському мовознавстві вагомий внесок у дослідження теорії дискурсу зробила Н. Арутюнова. У своєму словнику лінгвістичних термінів дослідниця розглядає дискурс як: 1) цілісне висловлення разом з

екстралінгвальними чинниками; 2) мовлення як певна дія, що впливає на людей та їхні мисленнєві процеси [2].

Н. Арутюнова наголошує, що дискурс не може функціонувати поза контекстом, оскільки напряду пов'язаний з життям. Дослідниця вважає, що це основна причина, чому дискурс, на відміну від тексту, не можна застосовувати для дослідження давніх текстів, які не мають «живих» зв'язків [2].

В. Дем'янков доповнює кваліфікацію поняття дискурсу. На думку вченого, дискурс – будь-який фрагмент тексту, який формується як з декількох речень, так і лише його автономної частини, що сконцентрований навколо конкретної ідеї. Дискурс вибудовує свій «світ», що зумовлює наявність конкретних об'єктів, обставин, явищ тощо. Отже, вихідна структура дискурсу – послідовність елементарних пропозицій, які пов'язані між собою відношенням істинності [7, с. 7].

В українському мовознавстві активно досліджують дискурс такі лінгвісти, як О. Селіванова, Ф. Бацевич, І. Шевченко. Зокрема, О. Селіванова у своєму дослідженні подає найбільш уживані тлумачення дискурсу:

1) зв'язний текст, що сформований з урахуванням екстралінгвальних чинників; 2) цілісна ситуація мовлення, що складається з тексту та учасників комунікації; 3) стиль спілкування; 4) мовленнєва поведінка, зумовлена соціальними обставинами [57, С. 568 – 569].

За Ф. Бацевичем, дискурс – тип комунікації, мовленнєвий потік, що регулюється учасниками, може виражатися вербально або невербально, в усній або писемній формі [4, с. 138].

Спираючись на багатозначність поняття «дискурс», у сучасному мовознавстві можна виокремити декілька підходів щодо його тлумачення:

1. Комунікативний підхід: дискурс розглядається як мовлення або як тип діалогічного висловлення, тобто такий підхід враховує специфіку та властивості мови, її вживання, функціональне навантаження.

У межах комунікативного підходу явище дискурсу трактується як певна знакова структура, для формування якої необхідні суб'єкт, об'єкт дії, час, простір.

2. Структурно-синтаксичний підхід: дискурс як частина тексту. Важливо зауважити, що в межах такого підходу дискурс розглядається як синтаксичне утворення вищого порядку (складне синтаксичне ціле, абзац), для якого основною ознакою є зв'язність.

3. Структурно-стилістичний підхід: дискурс як надтекстове утворення, для якого характерним є відсутність чіткого поділу на частини, велика кількість інтертекстуальних і соціативних зв'язків. Для такого підходу основними ознаками визначення дискурсу є спонтанність, ситуативність, контекстуальність, експресивність та певне стилістичне навантаження.

4. Соціально-прагматичний підхід: дискурс розглядається як висловлення або як окремий текст, що пов'язаний з певною мовленнєвою ситуацією, зумовлений соціальними, культурними, прагматичними чинниками [67, с. 33].

Варто зазначити, що подана класифікація базується на трьох основних принципах: ситуація спілкування, ментальні процеси, що відбуваються у свідомості учасників комунікації, текст.

М. Макаров виокремлює такі основні принципи визначення дискурсу:

1. Формальна інтерпретація, тобто дискурс – складне синтаксичне явище, цілісність якого зумовлена різними типами синтаксичних зв'язків і відношень.

2. Функційна інтерпретація, тобто дискурс, це – використання мови й мовлення у всіх його різновидах.

3. Ситуативна інтерпретація дискурсу звертає увагу на психологічні, соціальні, культурні, прагматичні умови спілкування [41, с. 190].

Розглядаючи питання кваліфікації дискурсу, варто зазначити його типологічні характеристики, які зумовлюють функціонування великої кількості різноманітних класифікацій.

Зокрема, одна з найбільш очевидних класифікацій ґрунтується на модусах репрезентації дискурсу, за такого підходу основною диференційною ознакою виступає канал передачі інформації. Тобто, якщо ми розглядаємо усний дискурс, то на перший план виступає акустичний канал, якщо ж мова йде про письмовий дискурс – візуальний спосіб передачі інформації.

В. Карасик виділяє два типи дискурсу, орієнтуючись на соціальні або комунікативні вимоги спілкування: персональний (особистісно-орієнтований) та інституційний (статусно-орієнтований). Критерієм для їхнього виділення є відношення між учасниками спілкування.

У першому випадку комунікація відбувається між співрозмовниками, які вже знайомі, тому мовець намагається не лише інформувати адресата, а й вплинути на нього, тобто на перший план виступає внутрішній світ адресата. У другому випадку комунікація підпорядковується соціальним нормам і вимогам, співрозмовники можуть не знати один одного, але повинні належати до певної соціальної групи [25, С. 202–203].

У сучасному мовознавстві найбільш поширена класифікація інституційного дискурсу В. Карасика. Дослідник виокремлює такі види інституційного дискурсу: адміністративний, політичний, медичний, педагогічний, науковий, юридичний, військовий, рекламний тощо. Цей список можна розширювати або видозмінювати, оскільки інституційний дискурс, за словами вченого, явище складне й нефіксоване [26, с. 11].

Окрім того, дослідник зазначає, що дискурс можна класифікувати, враховуючи формальне вираження мови (усний та письмовий); тип комунікації (масовий або індивідуальний); стиль висловлення (високий, нейтральний, знижений); також розподіл може варіюватися залежно від рівня експресивності, спонтанності, нормативності тощо [25, с. 192].

Доречно подати також погляд українського дослідника Ф. Бацевича, який класифікує дискурс, враховуючи такі комунікативні ознаки:

- 1) вияв комунікації в суспільстві (комунікативний дискурс, дискурс мовчання, мовний дискурс та вербальний/невербальний);

- 2) канали передачі інформації (слуховий, візуальний, тактильний);
- 3) спосіб викладу інформації і втілення прагматичних цілей комунікантів (дидактичний, етикетний, лайливий) [4, с. 342].

I. Шевченко, О. Морозова виокремлюють такі основні принципи класифікації дискурсу:

- 1) формальне вираження (усний або письмовий);
- 2) тип мовлення (монологічний або діалогічний);
- 3) адресатне спрямуванням (інституційний або персональний);
- 4) соціальний критерій (медичний, політичний, науковий, адміністративний, діловий, спортивний тощо) [72, С. 233 –236].

У межах зарубіжних наукових лінгвістичних розвідок панують дещо інші критерії класифікації дискурсу, зокрема, англомовні дослідники розглядають дискурс як певну інстанцію, для існування якої необхідна мова, основні мовні правила і закономірності, тема, стиль та структура знань, в основі якої адресант, що інтерпретує дискурс [83]. Відповідно до цього в мовознавстві виділяють такі різновиди дискурсу:

1. Складений тип дискурсу, який має у своїй основі частини, що належать двом і більше типам дискурсу.
2. Описовий тип дискурсу (експозитарний) зображує конкретну тему, описує й пояснює особливості цієї теми.
3. Переконавчий (гортативний) виконує прагматичну функцію, оскільки націлений на те, щоб переконати адресанта виконати певні дії, які наявні в дискурсі.
4. Розповідний тип дискурсу характерний тим, що зображує події, які відбулися переважно в минулому, специфіку такого типу дискурсу визначають такі риси: велика кількість дієслів у мовленні, активна жестикуляція під час опису подій, концентрація на одному чи декількох виконавцях дії.
5. Процедурний тип дискурсу націлений на те аби розтлумачити адресанту, як виконувати ту чи іншу дію, як послуговуватися тим чи іншим предметом тощо.

6. Влучний (репаративний) тип дискурсу використовується для послідовного викладу різних мовленнєвих сюжетів (інструктація, юридичні справи тощо) [5, с. 15].

На початку ХХІ століття мовознавці активно почали досліджувати питання про співвідношення таких понять як стиль і дискурс, така увага була зумовлена насамперед певною неузгодженістю в практичному використанні цих понять.

Складність таких досліджень спричинена не лише багатозначністю дискурсу, а й тим, що система функційних стилів постійно модифікується внаслідок впливу масових комунікацій.

Насамперед варто відзначити, що таке функційний стиль у сучасному мовознавстві. У лінгвістичному енциклопедичному словнику подається така дефініція: «функційний стиль – це різновид літературної мови; категорія, яка розглядається в межах соціальної та мовної практики людей, переваги якої зумовлені особливостями комунікації в цій сфері». Функційний стиль може реалізуватися в усній і письмовій формі, окрім того, має свої специфічні мовні засоби, які виражаються на лексичному, морфологічному, синтаксичному, фонетичному рівнях тощо. До того ж у межах кожного стилю наявні емоційно-оцінні, виражальні засоби (за умови функціонування власної системи кліше) [75, с. 567].

Доречно подати також визначення Ю. Степанова, який зазначає, що стиль – це історично утворена, усвідомлена суспільством підсистема всередині системи загальнонародної мови, закріплена за тими чи іншими ситуаціями спілкування (типовими мовленнєвими ситуаціями) та схарактеризована набором типових мовних засобів вираження й принципами відбору цих засобів із загальнонаціональної мови [61, с. 218].

Поняття дискурс і функційний стиль пов'язані між собою, однак не тотожні. Підтвердженням цього є класифікація М. Кожиної, яка виділяє кілька спільних ознак функційного стилю та дискурсу, наголошуючи на їхній узагальненості:

1) основним предметом дослідження є мовлення у всіх його різновидах;
 2) екстралінгвістичні фактори, які зумовлюють і принципово визначають спосіб мовної реалізації конкретного висловлення;

3) принцип системності використання мовних засобів. Під системністю мається на увазі взаємозв'язок різнорівневих мовних засобів, використання яких зумовлене екстралінгвістичними чинниками;

4) тексти (письмові та усні) як результат мовленнєвої діяльності і одночасно як матеріал дослідження [30, с. 192].

М. Кожина репрезентувала такі основні положення щодо диференціації термінів «стиль» і «дискурс»:

1. Дискурс і стиль – поняття хоч і суміжні, але не тотожні. Ці два явища існують паралельно, але є одиницями різного порядку «близьких лінгвістичних дисциплін».

2. Дискурс, з онтологічного погляду, бере свій початок від «формацій» (М. Фуко), тоді як функційний стиль зароджується з первинних форм колективної свідомості суспільства. Відповідно до цього для дискурсу характерні такі властивості як: соціальна або історична зумовленість, рухомість, динамічність, мінливість, ситуативність, варіативність, процесуальність, тоді як для стилю – типізація, стабільність, інваріантність мовних засобів.

3. Теорія дискурсу передбачає множинність класифікацій, враховуючи різні диференційні ознаки, тоді як теорія функційного стилю вимагає одну чітку загальну систематизацію об'єкта (стилі, підстилі) [30, с. 146].

Доречно подати думку Г. Кривенко, яка зазначає, що поняття стилю і дискурсу нетотожні, оскільки стиль – це поняття, яке є об'єктом функційної лінгвістики, тоді як дискурс (у сучасному його розумінні) розглядається в межах комунікативної лінгвістики [36, С. 166–172].

Серед робіт сучасних україномовних лінгвістів варто відзначити погляд І. Шевченко, яка розмежовує поняття стиль і дискурс, зазначаючи, що розуміння дискурсу сфокусоване на динаміці й процесуальності, тоді як

функціонально-стилістичний аналіз базується на принципах статичності, у чому й реалізується їхня основна відмінність.

Т. Крисанова дотримується цієї ж думки, аргументуючи це тим, що функційний стиль вивчає композиційні особливості тексту, принципи його побудови, вербальне наповнення, тобто в межах функційного стилю текст тлумачиться як готовий продукт і результат мовленнєвої діяльності, тоді як специфіка дискурсивного аналізу полягає в тому, що текст тлумачиться у зв'язку з соціально-історичними аспектами його творення, тобто у динаміці [37, с. 189].

Підсумовуючи все сказане вище, можемо зробити висновок, що стиль і дискурс реалізуються за допомогою тексту у сфері комунікацій. Якщо розглядати поняття стиль і дискурс як незалежні, нетотожні дефініції, які використовуються для позначення мовних явищ, можна зазначити, що вони потребують різних методик дослідження.

У мовознавстві немає одностайного погляду щодо диференціації таких понять як текст і дискурс.

Складність розмежування тексту і дискурсу, полягає насамперед у відсутності однозначного тлумачення цих понять. Зокрема, текст – це складний феномен, який може репрезентувати не лише мовні, а й екстралінгвістичні чинники, відповідно до цього він може розглядатися і як засіб комунікації, і як спосіб збереження й передачі інформації, і як форма існування певної культури тощо [49, с. 12.]. Таким чином безперечно поліфункціональність тексту зумовлює різноманітність підходів й тлумачень.

На думку І. Гальперіна, текст – це завершений і цілісний продукт (результат) мовленнєвої діяльності, що має конкретну прагматичну установку і складається з назви (заголовку) і сукупності мовних одиниць, які поєднані між собою за допомогою лексичного, граматичного й стилістичного зв'язку [17, с. 14.]. Таку думку підтримує О. Кострова, наголошуючи на тому, що текст – це формально й логічно завершене складне синтаксичне ціле, що

формується на основі часових, просторових і логічних характеристик, і безпосередньо зорієнтоване на адресата.

У межах постструктуралізму текст існує лише у взаємодії з суб'єктом. Ця взаємодія характеризується процесуальністю, яка розкривається під час написання тексту. За такого підходу текст тлумачиться як відображення культури, як матерія, яка підпорядковується загальним принципам побудови висловлення й характеризується цілісністю, зв'язністю, інформативністю й логічною завершеністю.

Доречним вважаємо подати дефініцію мовознавця Л. Васильєва: «текст – структурно організована й за формою, і за змістом сукупність мовних актів, що характеризується цілісністю, закінченістю й комунікативною вмотивованістю, тобто доречністю, доцільністю й цілеспрямованістю» [9, с. 20].

Існує велика кількість підходів до визначення поняття тексту, однак у межах нашого дослідження актуальним постає питання взаємозв'язку й розмежування таких явищ як текст і дискурс.

Доречно подати думку Т. ван Дейка, одного з найбільш авторитетних дослідників теорії дискурсу, який розмежовував поняття текст і дискурс, наголошуючи на тому, що дискурс – це виголошений текст, а текст у свою чергу – абстрактна граматична структура висловленого. Варто відзначити думку дослідниці І. Дудіної, яка розглядає текст як проміжний етап дискурсу, а сам дискурс як сукупність когнітивних процесів учасників комунікації.

Розмежування понять текст і дискурс ґрунтується на таких опозиціях: усне чи письмове мовлення, динамічність і статичність, процес і результат. Якщо більш детально говорити про усну й письмову форму вираження думки, то варто відзначити підхід такого дослідника як П. Рікер, котрий стверджує, що текст – це поєднані між собою структуровані форми дискурсу, письмово зафіксовані [53, с. 3].

Такі мовознавці як А. Михайльська, Я. Тураєва, Дж. Браун зазначають, що дискурс – це процес, у той час як текст – це статичне явище, закрита

система або абстрактний ментальний конструкт, який актуалізується в дискурсі.

Опозиція «процес» і «результат» ґрунтується на когнітивному підході, зокрема дискурс тлумачиться як процес, в основі якого породження мовлення, а текст тлумачиться як продукт дискурсу, його кінцевий результат. Таким чином аналіз тексту – це лише частина аналізу дискурсу. Для цілісного виконання дискурс-аналізу необхідно враховувати контекст і соціальні умови, які зумовлюють створення й сприйняття тексту.

Отже, лінгвістичний компонент дискурсу, або текст, – це об'єднана смисловим зв'язком послідовність мовних знаків і їхня реалізація, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність.

Так, на думку О. Єрофєєвої, дискурс тлумачиться як певна структура, що складається з сукупності текстів, відповідно до цього текст – мінімальна ієрархічна одиниця дискурсу [22, с. 28–36]; або, як зазначає Н. Клушина, «складовий елементу дискурсу, для якого характерне співвідношення з відповідною ментальною сферою» [28, с. 24].

Але розуміння дискурсу як сукупності текстів, за великим рахунком, не диференціює поняття тексту й дискурсу, а навпаки, максимально зближує. Щоб уникнути такого зближення понять, на нашу думку, слід розуміти поняття дискурсу як тексту інтерпретованого мовцем або адресатом. Тобто такого тексту, який розуміється (мислиться) з урахуванням соціальних, ситуативних, комунікативних, культурних та інших умов (передумов) його породження (створення) і функціонування [9, с. 20–21].

Ми підтримуємо таку точку зору, оскільки вона логічно зводить дискурс до максимальної одиниці аналізу тексту, аналізу вищої стадії, тобто дискурсивного аналізу.

Дискурс-аналіз починається з аналізу тексту, ґрунтується на ньому. Текст стає дискурсом, коли ми переходимо від аналізу текстових ознак до характеристики його дискурсивних параметрів. У зв'язку з цим правомірне питання: де закінчується текстуальний аналіз і починається дискурсивний?

Як зауважує В. Чернявська, на рівні аналізу тексту встановлюється комунікативна функція тексту, його комунікативні центри, виявляється, що саме повідомляється в тексті, кому адресовано повідомлення, як актуалізується в текстовій тканині адресат, якими стратегіями тематичного розгортання він характеризується, що саме забезпечує зв'язок окремих висловлювань між собою та їхню тематичну прогресію, як актуалізуються певні сегменти знання. Аналіз дискурсу починається «з проєктування на елементи: змістовно-смісловий і композиційно-мовної організації тексту, а також психологічних, політичних, національно-культурних, прагматичних та інших факторів» [69, с. 78–79]. Таким чином, у центрі уваги дискурсивного аналізу – максимальна за своїм обсягом інтерпретація тексту, що досягається за допомогою залучення інтерпретації екстралінгвістичної природи контексту, заснована на когнітивних процесах породження і сприйняття тексту, а також його прагматичних вимірів, зв'язку з іншими текстами.

Отже, на нашу думку, і текст, і дискурс доречно вважати результатами мовної діяльності. Дискурс кваліфікуємо як максимальну одиницю тексту, предмет дискурсивного аналізу. Дискурс, відповідно буде мати всі текстові ознаки, але розглядатися вони будуть під призмою дискурс-аналізу, тобто з урахуванням механізмів породження і сприйняття тексту, комунікативної ситуації, а також у світлі широкого екстралінгвістичного та інтертекстуального контексту.

Разом із таким розумінням не слід відмовлятися від визначення дискурсу як певної сукупності текстів, з тим лише уточненням, що це сукупність текстів дискурсивного рівня, тобто рівня дискурсивного аналізу. Отже, дослідивши поняття дискурс та текст, зазначимо, що співвідношення понять тексту й дискурсу реалізують два визначення дискурсу: дискурс як дискурсивний текст, тобто текст-дискурс, і дискурс як тип дискурсу. Це дозволяє визначити дискурс так:

1) дискурс – це текст, що співвідноситься із ситуацією спілкування (з історичним, соціально-культурним, політичним, ідеологічним, психологічним

та іншим контекстом), із системою комунікативно-прагматичних установок, із когнітивними процесами його породження і сприйняття; інтегрований в інтертекстуальний простір (дискурс як дискурсивний текст, текст-дискурс);

2) дискурс – це сукупність зазначених текстів, заснованих на спільності деяких ознак (дискурс як тип дискурсу).

Отже, вивчення співвідношення понять тексту й дискурсу має визначальне значення як для теорії тексту, так і для теорії дискурсу. Запропонований нами хід міркувань – від визначення тексту, через виявлення співвідношення тексту й дискурсу, до визначення дискурсу – дозволяє прийти до найбільш послідовного й несуперечливого розуміння природи розглянутих понять.

1.2. Специфіка наукового дискурсу

Досліджуючи питання наукового дискурсу в лінгвістиці, цілком логічним видається визначити його місце в мовознавчій парадигмі, а також охарактеризувати ті ознаки, які виокремлюють науковий дискурс з-поміж інших: учасники дискурсу, їхні ролі, жанри, теми та цілі наукової комунікації, кореляція понять науковий дискурс і науковий текст.

У сучасній лінгвістиці пов'язують поняття дискурсу з поняттям картини світу. Доречно наголосити, що науковий дискурс співвідноситься не лише з поняттям мовної, а й з поняттям концептуальної картини світу. У такому розумінні мовна картина світу постає наївною та національно зумовленою, а наукова – об'єктивною та універсальною. Її можна подати як певну сукупність абстрактних понять, які відображають наукове розуміння світу.

Лінгвіст О. Лосєв постулює, що інтуїтивний спосіб пізнання характерний саме для мовної картини світу, а відтак вона полягає в осягненні речей через символи, на відміну від наукової, де це розуміння відбувається крізь призму поняття [40, с. 149].

Зважаючи на це, А. Колеснікова під науковим дискурсом розуміє вербалізований у тексті тип дискурсивної діяльності за сферою комунікації, мовленнєва взаємодія представників відповідної соціальної групи/ інституту з

метою реалізації статусно-рольових можливостей у сформованих цим соціальним інститутом межах, складова «власне-професійної зони професійного дискурсу» [31, с. 7].

Підтверджуючи цю думку, наведемо тлумачення наукового дискурсу О. Кравцовою, яка вписує поняття «наукового інституційного дискурсу» та постулює, що це різновид комунікації між вченими, які можуть бути незнайомі особисто, але повинні взаємодіяти відповідно до норм і потреб соціуму [31, С. 130 – 13].

Доречно зазначити, що така комунікація може відбуватись не тільки між вченими. Наприклад, адресат може не бути вченим, але повинен бути партнером. Так, у «Лінгвістичній енциклопедії» за редакцією О. Селіванової йдеться про те, що науковий дискурс можливий лише за умови, якщо комунікація спрямована на пошук невідомого та здобуття якісно нових знань [58, с. 844].

Н. Нікульшина пропонує розглядати науковий дискурс як діяльність та як продукт. Серед властивостей наукового дискурсу як діяльності вчена виокремлює ситуативну зумовленість, учасників комунікації, авторство, адресованість, цілеспрямованість, обставини, змістовність (предметність), загальний контекст діяльності, загальну структуру діяльності, етап орієнтування, планування, етап реалізації, контроль [44, с. 249].

Варто відзначити підхід Н. Корольової, яка розглядає будь-який дискурс з позиції інтертекстуальності, оскільки жоден науковий дискурс не може функціонувати без опори на вже наявні типи дискурсу. Отже, мовознавиця наголошує на тому, що науковий дискурс – результат інтертекстуального діалогічного взаємозв'язку. Учасниками такого дискурсу є реальні мовні суб'єкти або ж сукупність наукових текстів, які розглядаються в сукупності з мовними засобами та позамовними факторами [34, с. 6].

Дещо інший підхід репрезентує С. Ракітіна, яка наголошує на тому, що науковий дискурс повинен розглядатися в межах пізнавальної діяльності вченого, і є результатом його когнітивно-дискурсивної діяльності. На думку

вченої, науковий дискурс – специфічне смислове поле (змінюється в часі й просторі), яке сконцентроване навколо відносно завершеного наукового знання, окрім того, кожне смислове поле має свою структуру, яка сформована системою мовних й ідіостилістичних засобів. Отже, ідіостиль науковця – система формальних і змістових властивостей текстів, що репрезентують специфіку мовного мислення [51, с. 15].

Підсумовуючи, варто відзначити, що незалежно від науково-дослідницької парадигми, в якій розглядається науковий дискурс, основними факторами, що зумовлюють його функціонування незмінно залишаються учасники наукової комунікації (адресат й адресант) і наукові тексти, які відображають специфіку наукового мислення комунікантів.

Отже, варто відзначити, що науковий дискурс передбачає комунікацію, тому учасниками такого діалогу насамперед є дослідники як представники наукової спільноти. Зважаючи на сказане вище, комунікативні стратегії адресанта в площині наукового дискурсу зосереджені на пошуку нової інформації, істинної та глибинної, а адресат у такому розумінні – широка аудиторія, яка цікавиться науковими знаннями або дослідники, які цю інформацію використовують та на її основі продукують нову.

Окрім того, доречно зауважити, що метою наукового дискурсу є розв'язання наукової проблеми, наприклад, яка може бути теоретичною чи прикладною, проте її вирішення реалізується через науковий діалог. Так, на думку О. Михайлової, науковий текст є принципово діалогічним як експліцитно, так і імпліцитно [43, с. 205].

Очевидним видається те, що сприйняття смислу також залежить від рівня знань адресата, його освіти та загальної ерудиції. У такому розумінні будь-який науковий текст має декілька прошарків, і для різної аудиторії буде відкриватися інший шар знань. До того ж І. Лівницька зазначає, що аналізуючи властивості наукового тексту, можна також з'ясувати, які уявлення притаманні тій чи іншій нації на певному етапі її культурного та історичного розвитку [39, С. 381–395.].

Окресливши учасників комунікації в науковому дискурсі, слід звернути увагу на основні диференційні ознаки наукового дискурсу.

О. Патієвич визначає такі основні характеристики наукового дискурсу як: «абстрагованість, логічність, об'єктивність, точність, нейтральна емоційність, насиченість фактичною інформацією, безпідтекстність, обґрунтованість, достатність» [48, С. 67–72].

Пояснимо кожну з них. Говорячи про абстрагованість наукового дискурсу, йдеться насамперед про такі характеристики, як узагальнене та абстаговане оформлення висловлення, а також його номінативність. Крім того, абстрагованість у науковому дискурсі досягається використанням великої кількості термінів, які, зі свого боку, виявляють тенденцію до моносемантичності.

Наступною ознакою є логічність, яка пояснюється добором таких мовних одиниць, які відображають послідовність розгортання думки, наприклад, це можуть бути вставні та вставлені конструкції: *по-перше, по-друге, на нашу думку, нарешті перейдімо до, наприклад, розгляньмо* тощо. Для англійських текстів засобами вираження логічності можуть слугувати такі одиниці: *firstly, secondly, in this connection, however, besides*.

Говорячи про об'єктивність, зазначимо, що вона досягається ігноруванням тих одиниць, які є виразниками суб'єктивної модальності, оскільки ця категорія тісно пов'язана з категорією оцінки, емоційної та ірраціональної реакції, що, зі свого боку, є неприпустимими для наукового дискурсу. Вважаємо, що об'єктивністю зумовлена й така характеристика, як нейтральна емоційність, що також звужує вибірку одиниць мови до тих, які не виражають суб'єктивну модальність.

Очевидно, що точність також притаманна текстам, які належать до наукового дискурсу. Йдеться про те, що в науковому дискурсі існує своя система термінів, тобто термінологічний апарат або метамова. Використання якої й забезпечує безпідтекстність інформації, тобто вона повинна бути сприйнятою адресатом так, як її розуміє адресант.

Т. Маслова зазначає, що найбільш загальними, специфічними рисами наукового стилю є відсторонена узагальненість і логічність мислення. У свою чергу, вони визначають вторинні відмінності, а також специфіку мовленнєвої системи наукового дискурсу. Дослідниця вважає, що типовими рисами наукового мовлення, (але не первинними, а похідними) є смислова точність мовлення, об'єктивність викладу, його некатегоричність, але суворість, водночас, які не виключають певну експресивність, оцінку й навіть емоційність. Такі характеристики можуть змінюватися відповідно до жанру, теми, ситуації мовлення, індивідуального стилю автора тощо [42, С. 92–95].

Розглянемо основні риси наукового дискурсу, на думку О. Михайлової:

- 1) інтертекстуальність, оскільки в науковому дискурсі активно використовуються першоджерела, цитування, запозичення тощо;
- 2) діалогічність, оскільки завжди наявний мовець і той, до кого він звертається, автор тексту та читач тощо;
- 3) прагматичність наукового дискурсу проявляється в різних реалізаціях експресії, які підсилюють вплив на адресата [43, с. 205].

Є. Коротков зазначає, що для будь-якого наукового дискурсу властиві такі регулятивні принципи: об'єктивність, пошук істини, концептуальність, емпіричність, логічність, методологічність, обґрунтованість, креативність та критичність [38, С. 5– 8].

Оскільки науковий дискурс належить до інституційного типу, йому характерні як загальні дискурсивні властивості, так і риси, які зумовлені соціальним інститутом [41, с. 176].

Безперечно, очевидними диференційними ознаками для висловлення наукового дискурсу є такі, як насиченість фактичною інформацією та обґрунтованість, а також мінімальна достатність аргументів, висновків, що є необхідним для текстів такого типу.

Для того щоб репрезентувати основні принципи наукового дискурсу (абстрактність, логічність, об'єктивність), необхідні специфічні мовні засоби, зокрема, у лексиці наукового дискурсу переважають терміни або поняття

певної наукової галузі. Окрім того, синтаксис наукових текстів тяжіє до структур, які зображують причиново-наслідкові відношення, допомагають формулювати докази та аргументи [60, с. 256].

Охарактеризувавши основні риси, що притаманні висловленням наукового дискурсу, слід звернути увагу на його основні концепти: знання, істина, дослідження, відповідно до яких С. Шепітько формулює стратегії наукового дискурсу:

- 1) окреслити коло питань, які потребують розв'язання, зважаючи на які слід визначити предмет дослідження;
- 2) означити гіпотезу та мету;
- 3) умотивувати вибір практичних та теоретичних методів;
- 4) сформулювати результати спостережень чи експерименту;
- 5) пояснити результати;
- 6) схарактеризувати сферу практичного застосування отриманих результатів;
- 7) сформулювати результати в такій формі, щоб вони були зрозумілими для адресатів-науковців та ненауковців [73, с. 79].

У свою чергу наведені вище стратегії наукового дискурсу визначають його жанрову палітру. О. Троянська, спираючись на польову структуру наукового дискурсу, пропонує поділяти його жанрові різновиди на ядерні, периферійні та суміжні [65, с. 34]:

1) «ядерні», які зумовлюють специфіку стилю (наукова стаття, звіт, монографія, дисертація). Ядром є провідний та панівний за обсягом жанровий різновид;

2) «периферійні», які не вважаються основними для функціонування певного стилю (огляд, анотація, конспект, реферат); периферійними є такі жанрові різновиди, що характеризуються меншим у масиві текстів (що іноді супроводжується й меншою виразністю мовностилістичних ознак, які притаманні науковому тексту). Вони диференціюються насамперед тим, що

мають схожість з іншими жанрами наукової літератури або навіть із подібними жанрами в інших функційних стилях;

3) «суміжні», що межують між науковим та іншими мовними стилями й можуть розглядатися або як «ядерні» (доповідь, наукове повідомлення), або як «периферійні» (інструкція, лекція) жанри.

Жанр наукового тексту детермінує його тип: моно- і поліцентричний. У першому випадку текст невеликий за обсягом і має лінійну структуру, що зображує послідовно етапи вирішення однієї наукової проблеми. В іншому разі наукова робота присвячена дослідженню декількох наукових проблем, тому має розгалужену структуру та містить у собі розділи, параграфи, пункти [42, с. 23].

Окрім того, варто зазначити, що наукові тексти різняться за будовою відповідно до жанру та стилю автора. Зокрема, можемо виділити такі основні композиційні елементи: анотація, вступ, основна частина, висновки [42, с. 3].

Враховуючи сферу вживання наукового дискурсу, мовознавці виділяють такі типи:

1) власне-науковий, або науково-академічний (академічний «сухий» виклад матеріалу, який адресований професіоналам, особлива інформативна спрямованість);

2) науково-популярний, або науково-публіцистичний (спрямований на ознайомлення непрофесіоналів з певним типом наукової діяльності);

3) науково-діловий, або науково-інформаційний (протоколи, патенти, постанови, укази);

4) навчально-науковий (виклад наукового матеріалу для майбутніх спеціалістів);

5) науково-технічний (спеціалізована технічна складова в поєднанні з елементами економічного, екологічного, соціального, політичного та інших видів дискурсу);

б) науково-розмовний (характерна усна форма вираження, спрямована на обмін ідеями й спостереженнями, обговорення і критику) висновки [42, с. 3].

У сучасному мовознавстві найбільш поширеною вважається класифікація наукового дискурсу В. Чернявської, яка диференціює наукові тексти, враховуючи їхні основні текстові функції:

- 1) академічні (репрезентація нових знань, реалізація наукових ідей);
- 2) науково-інформаційні;
- 3) науково-критичні;
- 4) науково-популярні;
- 5) навчально-наукові (орієнтовані на навчальні потреби, сформовані за допомогою дидактичних установок) [69, с. 10].

А. Болдирьова звужує класифікацію наукового дискурсу й розглядає лише такі типи: власне-науковий, науково-популярний, навчально-науковий.

Р. Алікаєв розглядає низку прагматичних характеристик, що формують науковий дискурс:

- 1) суб'єкт і об'єкт наукового висловлення завжди відсторонений та стандартизований (виконують різні комунікативні ролі);
- 2) стандартизовані умови спілкування, які передбачають рівність учасників комунікації;
- 3) рівні пресупозиції учасників спілкування;
- 4) фіксована традиція спілкування, сукупність текстів пов'язаних тематично.

Доречно зауважити, що основний критерій формування сучасного наукового дискурсу вважається соціальна зумовленість, яка впливає на структуру та особливості функціонування наукового дискурсу [64, С. 154 – 157].

За типом мовлення сучасні наукові тексти – монологічні й можуть уживатися як в усній, так і в писемній формі. Стиль писемної наукової мови тлумачать як безособовий монолог [60, с. 57].

Розглядаючи науковий дискурс, доречно зазначити, що тематика наукового дискурсу охоплює велике коло питань і проблем, тому важливо розрізняти гуманітарні й природничі галузі знань. Зокрема, наукові тексти поділяються на науково-технічні, які спеціалізуються на описі та аналізі технологій (дослідження з інформатики, математичних наук), науково-природничі (тексти з хімії, біології) та науково-гуманітарні, які розкривають поняття людської особистості, аналізують феномен культури та соціуму (філологічні тексти, наукові розробки з філософії, культурології) [42, с. 94].

Очевидним видається те, що чим менше місце в загальному обсязі публікацій займає той чи інший жанровий різновид, тим менше він впливає на мовні особливості дискурсу загалом.

Обравши за об'єкт нашого дослідження таке явище як науковий дискурс, слід звернути увагу на кореляцію понять «науковий дискурс» та «науковий текст».

Після введення до наукового обігу поняття «дискурсу-тексту» А. Варшавською, яке дозволяє, у свою чергу, трактувати науковий дискурс як процес мовного мислення, заснованого законами формальної й діалектичної логіки, а науковий текст – як результат наукового мислення. Водночас важливо виходити з розуміння того, що підставами наукового тексту є онтологічна, методологічна та аксіологічна суті наукового змісту знання. Онтологічна сутність визначається змістом наукової картини світу, закріпленої в мові наукового знання; методологічна – логіко-діалектичним осмисленням змісту наукового пізнання і його перетворенням; аксіологічна – аналізом достовірності та новизни наукового дослідження. Розглядаючи співвіднесеність наукового дискурсу та наукового тексту, важливо виходити з того, що науковий дискурс – це науково обґрунтований, виголошений текст, наприклад, наукова лекція, захист дипломної, кандидатської, чи докторської дисертації, виступ на науковій конференції, а науковий текст у такому розумінні – абстрактна наукова граматична структура висловленого.

Проте слід зупинитися саме на науковому тексті, який можна охарактеризувати як абстрактний теоретичний конструкт, що реалізується в науковому дискурсі. Тобто можемо говорити про те, що поняття «науковий дискурс» і «науковий» текст» є поняттями нерозривними, проте вони не можуть злитися в одне. Науковий текст і науковий дискурс – це твори, що існують у структурі й змісті наукової комунікації. Водночас науковий дискурс є процесом цілеспрямованого, науково обґрунтованого методологічно вивіреного пошуку вченого, у процесі якого народжується, формується і формулюється нове знання, стимульоване науковим концептом. Отже, науковий дискурс не тільки жива наукова мова, а й ментальні науково пізнавальні процеси, які породжують світ наукового знання, що стоїть за науковим текстом.

Зазначимо, що дослідження наукового дискурсу включає до аналізу текстів вивчення когнітивних механізмів його породження і сприйняття, комунікативних умов його здійснення. Але розуміння дискурсу як результату дає ототожнення термінів «текст» і «дискурс» (дискурс-результат = текст).

Необхідно зауважити, що в дослідженнях закордонних лінгвістів науковий текст зазвичай не має чіткого зв'язку з науковим дискурсом і не є його основною складовою. Оскільки, наприклад, американський вчений В. Рос використовує термін науковий дискурс на позначення мови, яка використовується вченими в процесі їхньої діяльності для досягнення конкретної наукової мети [89, р. 50].

Зокрема, англomовний дослідник К. Рівз розглядає науковий дискурс як різновид комунікації, детермінований певними соціальними правилами. На думку мовознавця, на розвиток наукового дискурсу впливають описи й пояснення феноменів, які перебувають в науковому середовищі, введення нових термінів і понять тощо [88, р. 130].

Підсумовуючи все зазначене вище, можемо відзначити, що для європейських мовознавців науковий дискурс є основним засобом функціонування наукового середовища, тобто розвиток науки залежить від

специфіки та функціонування наукового дискурсу. Науковий дискурс дає можливість оцінити, обговорити, проаналізувати, зрозуміти ту чи іншу професійну наукову діяльність [86, р. 83].

Доречно відзначити, що науковий дискурс у кожній країні має свою специфічну реалізацію, зокрема, якщо взяти сучасний етап розвитку англomовного наукового дискурсу, то можна простежити тенденції до нівеляції жорсткої зумовленості висловлень, стандартизації лексичного складу, відмови від вживання традиційних кліше, окрім того, активно використовуються мовні засоби для підсилення експресії. Можна вважати, що причиною цього є низка чинників, зокрема: зміна епохи, яка вплинула на поведінку людей, їхнє ставлення до певних явищ і подій

Основними чинниками, які впливають на зміни наукового дискурсу є: діалогізація, персоніфікація (неповторність особистісного дискурсу), плюралізація (наявність різних точок зору), поява нових видів наукової діяльності, вплив соціуму на науку [64, с. 156].

Дослідивши наявні в мовознавчій науці погляди лінгвістів на поняття наукового дискурсу, ми дійшли висновку, що науковий дискурс являє собою своєрідне віддзеркалення наукового тексту крізь призму розуміння як адресанта, так і адресата в конкретно визначеній ситуації.

Науковий дискурс характеризується такими основними параметрами: учасники комунікації (тут можемо говорити про дві парадигми: «учений-учений» або «учений-широка аудиторія»), які під час діалогу прагнуть вирішити наукову проблему. Основними особливостями текстів наукового дискурсу є: інтертекстуальність, діалогічність та прагматичність. Крім того, жанрова специфіка визначається стратегіями наукового дискурсу. Серед жанрових різновидів виділяємо: ядерні, периферійні та суміжні. Ядерними є наукова стаття, звіт, монографія, дисертація, периферійними – огляд, анотація, конспект, реферат, та суміжні, які межують між науковим та іншими мовними стилями, наприклад, доповідь, наукове повідомлення, інструкція, лекція.

1. 3. Методика дослідження

Основним методом нашого дослідження є *зіставний*, який дає змогу виявити синтаксичні засоби української та англійської мови, дослідити їхні подібні й відмінні ознаки. *Структурний* метод ми застосовуємо задля виокремлення взаємозв'язків між синтаксичними конструкціями. Кожна виділена конструкція розглядається лише в комплексі з іншими синтаксичними одиницями. Окрім того, ми використовуємо *описовий* метод для того, щоб систематизувати, класифікувати й інтерпретувати аналізовані одиниці. У межах нашого дослідження представлено синтаксичні засоби, які ми розподіляємо відповідно до структури й функціонального навантаження, потім кожному виокремленому синтаксичному різновиду даємо характеристику й конкретне тлумачення, яке впливає на подальше формування й послідовне узагальнення проведеного дослідження.

Застосовуємо *метод діалогічної інтерпретації*, який дає нам змогу розкрити специфіку наукового дискурсу української мови порівняно з англійською, враховуючи позамовні чинники.

Методика пропонованого дослідження передбачає виконання таких етапів аналізу:

- 1) виділити синтаксичну конструкцію в науковій статті;
- 2) визначити предикативний центр, встановити структурний тип речення (*просте, складне*);
- 3) класифікувати аналізовану синтаксичну одиницю відповідно до структурних типів (*різновиди СПР, ССР, односкладні речення*);
- 4) проаналізувати порядок слів у реченні;
- 5) визначити тип речення за модальністю (*розповідне, питальне, спонукальне, умовне...*);
- 6) проаналізувати наявність вставних чи вставлених конструкцій;
- 7) визначити частотність вживання певної синтаксичної моделі;
- 8) визначити наявність синтаксичних засобів вираження категорії суб'єктивної модальності;

- 9) виокремити й охарактеризувати засіб суб'єктивної модальності:
- а) визначити його прагматичний потенціал;
 - б) класифікувати відповідно до мовленнєвих інтенцій.

Пропонуємо приклад аналізу

У такому разі, на наш погляд, варто показати, що переклад зламає низькі й високі мури нерозуміння (мовні бар'єри) і тим самим здійснює комунікативну функцію як носій інформації (В. Радч., с. 21).

1. Речення складне, складнопідрядне, формально елементарне.
2. Нерозчленованої структури, із з'ясувальними відношеннями.
3. Прямий порядок слів.
4. Розповідне.
5. ***На наш погляд*** – вставне слово, яке є виразником суб'єктивної модальності й реалізує наміри автора репрезентувати опосередковано своє власне ставлення щодо порушеної проблеми. *На наш погляд* – імпліцитно представлена авторизована інтенція, яка формально виражається за допомогою «суб'єкта спільної думки» (ми): «я» + адресат.

To my knowledge, the only substantive proposal to deal with the problem of acquisition of knowledge of language is the rationalist conception that I have outlined (СН, с. 37).

1. Речення складне, складнопідрядне, формально елементарне.
2. Нерозчленованої структури, з присубстантивно-атрибутивними відношеннями.
3. Прямий порядок слів.
4. Розповідне.
5. ***To my knowledge*** – вставне слово, яке є виразником суб'єктивної модальності й реалізує наміри автора: переконати адресата в істинності повідомлення й репрезентувати свою власне ставлення щодо порушеної проблеми. *To my knowledge* – експліцитно представлена авторизована інтенція.

Отже, можемо зробити висновки, що проаналізовані синтаксичні одиниці як в україномовному, так і в англomовному науковому дискурсі за формальними показниками, тобто за структурою та типом синтаксичних відношень, тотожні, таке явище насамперед зумовлене специфікою функціонування наукового дискурсу, зокрема необхідністю повноти викладу інформації й збереженням причинно-наслідкових зв'язків. Однак, варто відзначити, що проаналізовані синтаксичні одиниці репрезентують різні семантико-синтаксичні відношення, враховуючи особливості формування й вираження основної ідеї науковця.

У проаналізованих україномовних й англomовних синтаксичних конструкціях основним виразником суб'єктивної модальності є вставні слова, що репрезентують авторизовану інтенцію. Однак, доречно зауважити, що в україномовному науковому дискурсі авторизована інтенція представлена лише імпліцитно, демонструючи позицію автора не прямо, а опосередковано, за допомогою займенникового слова *наш*, тоді як в англomовному науковому дискурсі – авторизована інтенція представлена імпліцитно, адресат безпосередньо репрезентує своє ставлення щодо повідомлювальної інформації, використовуючи займенникове слово *ту*.

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи все сказане вище, можемо зробити висновок, що термін дискурс використовується на позначення складного комунікативного явища, яке вимагає наявності адресата й адресанта, зумовлене низкою екстралінгвальних, соціокультурних, психологічних та прагматичних чинників.

Основними категорійними ознаками дискурсу вважаються: діалогічність, інтертекстуальність, прагматичність. За соціально-комунікативним критерієм дискурс поділяється на інституційний та особистісно зорієнтований; за формальним вираженням – усний та письмовий; за типом комунікації – індивідуальний або масовий.

У сучасній лінгвістичній парадигмі розмежовують поняття текст і дискурс, аргументуючи це тим, що дискурс – явище динамічне, пов'язане з процесом мовлення, у той час як текст – готовий продукт, результат цього процесу, що має завершену форму.

Науковий дискурс – це різновид інституційного дискурсу, відповідно до цього йому характерні як загальні дискурсивні властивості, так і риси, які зумовлені соціальним інститутом. Науковому дискурсу властиві такі ознаки: абстрагованість, логічність, об'єктивність, точність, обґрунтованість, структурованість викладу інформації, відсторонена узагальненість, семантичне та синтаксичне ускладнення.

Серед жанрових різновидів наукового дискурсу ми виділяємо ядерні, периферійні та суміжні. Ядерними є наукова стаття, звіт, монографія, дисертація, периферійними є такі, як: огляд, анотація, конспект, реферат та суміжні, що межують між науковим та іншими мовними стилями, наприклад, доповідь, наукове повідомлення, інструкція, лекція.

РОЗДІЛ 2. СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПОРІВНЯНО З АНГЛІЙСЬКОЮ

2.1 Структурні особливості складного речення наукового дискурсу української мови порівняно з англійською

Науковому дискурсу властиві такі ознаки: абстрагованість, логічність, об'єктивність, точність, обґрунтованість, структурованість викладу інформації, відсторонена узагальненість, семантичне та синтаксичне ускладнення, які є ключовими для побудови наукового тексту й відбору основних синтаксичних засобів.

Насамперед варто відзначити, що в науковому дискурсі як української, так і англійської мови найчастіше вживаються складні речення або складні синтаксичні конструкції, оскільки необхідність повноти викладу інформації вимагає постійного пояснення, уточнення та розширення думки. На матеріалі зіставлявальних джерел можна зауважити, що найбільш продуктивними для української мови є складні синтаксичні конструкції з сурядністю й підрядністю: *Тут доречно зазначити, що серед частин мови найбільше слів охоплює іменник, а друге місце після іменника за кількісними вимірами (кількістю слів) посідають дієслова* (І. Вих., с. 8), тоді як для англійської мови – з підрядністю і безсполучниковістю: *Furthermore, there are clear cases of types of inference which are apparently not statable in syntactic terms, except in the utterly trivial sense that any utterance, hence any inference, can be stated and thus put in the appropriate list; the inference from *This is red* to *This is colored* is a perfectly good instance* (СН, с. 40).

Для наукового дискурсу характерним є з'ясування причиново-наслідкових зв'язків між явищами, подіями, фактами, відповідно до цього в наукових текстах переважають складні речення зі сполучним зв'язком. Доречно зазначити, що як і в українському, так і в англомовному науковому дискурсі друге місце за частотою вживання посідають складнопідрядні

речення. У проаналізованих україномовних наукових лінгвістичних текстах найчастіше представлені такі моделі складнопідрядних речень:

а) формально елементарні: *Вадою багатьох українських граматичних студій є те, що мовознавці у своїх міркуваннях не зважають на характерологічне вирізнення української мови з-поміж інших мов* (І. Вих., с. 3);

б) формально неелементарні з послідовною підрядністю: *Вважають, що нема надійного прикладу іншої мови, де б протиставлення іменників і дієслів було не структурованим, на противагу, наприклад, прикметникам і прислівника* (І. Вих., с. 8).

В англійськомовних наукових текстах переважно такі типи складнопідрядних речень:

а) формально неелементарні з однорідною супідрядністю: *But there are other points in linguistic theory, it may be argued, where meaning is involved, and where problems can be solved by logical syntax and semantics* (СН, с. 42);

б) формально неелементарні з неоднорідною супідрядністю: *On the other hand, when a psychologist observes the behavior of rats in a laboratory, we are less inclined to accept the assumption that the laws which govern this behavior also govern the behavior of rats in the outside world, or human beings in social situations* (СН, с. 43).

За структурно-семантичною класифікацією виділяються такі типи складнопідрядних речень в україномовному науковому дискурсі: **нерозчленованої структури:**

а) присубстантивно-атрибутивні: *На відміну від прислівника іменник і дієслово як центральні частини мови мають розвинену морфологічну структуру, яка закріплює синтаксичні і словотвірні можливості цих одиниць* (І. Вих., с. 8); *Вона покликана подати справжній образ рідної мови, ту мовну модель, що стане основою і для системи освіти, і для повноцінної українізації всіх сфер життя нашої країни* (І. Вих., с. 3); *Іменник сам забезпечує*

протиставлення назв предметів чотирьом класам слів, **які** вказують на різновиди ознаки (І. Вих., с. 5);

б) з'ясувальні: *Вважають, що нема надійного прикладу іншої мови, де б протиставлення іменників і дієслів було не структурованим, на противагу, наприклад, прикметникам і прислівникам як досить часто вирізняваним, але не універсальним* (І. Вих., с. 8); *Можна стверджувати, що українська мова, так би мовити, більшою мірою власне-іменникова порівняно з російською* (І. Вих., с. 9);

в) корелятивно-уточнювальні (субстанційно-корелятивні): *Видається, зокрема, цікавою думка польської дослідниці Д. Вечорек про те, що «сприйманий світ українська мовна свідомість відображає значною мірою за допомогою одієслівнення»* (І. Вих., с. 4); *Вадю багатьох україністичних граматичних студій є те, що мовознавці у своїх міркуваннях не зважають на характерологічне вирізнення української мови з-поміж інших мов* (І. Вих., с. 3).

У межах нашого дослідження представлені складнопідрядні речення **розчленованої структури** зі значенням:

а) допусту: *Предикати зі значенням дії іноді сягають максимальної кількості залежних від них аргументів — шести-семи (напр.: Брат привіз машиною вантаж бабусі з міста в село через хутір), хоча такі конструкції в мовленні використовують рідко* (І. Вих., с. 6); *Категорії особи, числа і роду не становлять суто дієслівних категорій, хоча їхні морфологічні показники наявні у структурі дієслова* (І. Вих., с. 8);

б) причини: *Їх можна кваліфікувати як загальносинтаксичні категорії, оскільки вони закріплені у сфері синтаксису, характеризуючи основну синтаксичну одиницю (речення) з боку модальності і часу* (І. Вих., с. 7);

в) складнопідрядні речення з підрядним супровідним: *У російській мові особові дієслівні форми з постфіксом-ся вказують на передрезультативний стан, чого не спостерігаємо в українській мові* (І. Вих., с. 9).

В англomовному науковому дискурсі найчастіше реалізуються такі типи складнопідрядних речень нерозчленованої структури:

а) присубстантивно-атрибутивні: *But it is clear that such an ad-hoc approach to the problem of classification and characterization of elements in particular languages will be of no help to linguists, who are interested (CH, с. 39); This is quite correct, and should serve as a warning to anyone who attempts a too-facile identification of distribution with meaning, where 'distribution' is not carefully analyzed (CH, с. 44);*

б) з'ясувальні: *There exists a conception of syntax, due to Carnap, **that** is purely formal (structural) and adequate in a sense in which the conception prevalent among American structural linguists is not (CH, с. 36); Bar-Hillel asserts **that** there are certain «rigorous, structural procedures», over and above distributional procedures latter (CH, с. 38).*

Найчастіше представлені детермінантні складнопідрядні речення розчленованої структури зі значенням умови: *Now if we do take the consequence relation as an unanalyzed primitive relation holding in just the cases that we would like to consider to be 'grammatical transformations (CH, с. 37); I have pointed out that if they find adequate tests, then logical syntax and semantics will scarcely interest them, since the tests alone will apparently solve exactly as many of their problems as the tests together with the whole edifice of logical syntax and semantics (CH, с. 45).*

В україномовних лінгвістичних статтях найчастіше вживаються такі типи складносурядних речень:

а) закритої структури з пояснювальними відношеннями: *Наприклад, у сучасній українській мові предикати із семантикою стану природи мають лексичне вираження, а їхні аргументи позбавлені лексичного вираження, **тобто** мають нульову форму (І. Вих., с. 6); Категорії роду і числа дієслова узгоджуються з категоріями роду і числа іменників, подібно до прикметників, **тобто** їхнє функціонування звичайно спричиняють опорні іменники, але в позиції підмета. (І. Вих., с. 8);*

б) закритої структури, що виражають градаційні відношення: *Створення нової академічної граматики, реалізація такого масштабного проекту не лише відповідь на запити суспільства, але й потужно стимулюватиме розвиток мовознавчої науки, змобілізує найкращі творчі сили українських мовознавців* (І. Вих., с. 3);

в) закритої структури, які вказують на протиставні відношення: *У попередній праці автор також дотримувався думки про загальний типологічний дієслівний «профіль» української мови, проте з іншими його внутрішньоструктурними дієслівними характеристиками* (І. Вих., с. 4).

В англomовних лінгвістичних статтях найчастіше реалізуються такі типи складносурядних речень:

а) закритої структури з **протиставними** відношеннями: *This observation is sufficient to establish my point, but one minor illusion should be dispelled at the same time* (СН, с. 39); *The distinction between the theory of reference and the theory of meaning is an important one, but in fact only Carnap, among the three logicians named, has attempted to build a theory of meaning* (СН, с. 41); *No one can quarrel with the suggestion that linguists interest themes in meaning or transformation rules, but the relevance of logical syntax (at least as we now know them) to this study is very dubious* (СН, с. 36);

б) відкритої структури, що виражають розділові відношення: *This list is given either as a set of meaning postulates or by some other device—e.g. a list of 'semantical rules'* (СН, с. 38); *Neither physics nor biology nor psychology gives us any clue as to how to deal with these matters* (СН, с. 45).

Отже, підсумовуючи все сказане вище, можемо відзначити, що як в україномовному, так і в англomовному науковому дискурсі найчастіше вживаються складні речення або складні синтаксичні конструкції. Зокрема, у межах україномовного наукового дискурсу найбільш продуктивними є складні синтаксичні конструкції з сурядністю й підрядністю, тоді як у англomовному науковому дискурсі переважають складні синтаксичні конструкції з підрядністю й безсполучниковістю.

Як в україномовному, так і в англomовному науковому дискурсі друге місце за частотою вживання посідають складнопідрядні речення, однак у проаналізованих україномовних наукових лінгвістичних текстах найчастіше представлені формально елементарні складнопідрядні речення й формально неелементарні складнопідрядні речення з послідовною підрядністю, тоді як у англomовних лінгвістичних текстах переважають формально неелементарні складнопідрядні речення з однорідною або неоднорідною супідрядністю.

Як в україномовному, так і в англomовному науковому дискурсі найчастіше реалізуються складнопідрядні речення нерозчленованої структури, які виражають присубстантивно-атрибутивні й з'ясувальні відношення.

В україномовному науковому дискурсі найчастіше вживаються складносурядні речення закритої структури з пояснювальними, градаційними й протиставними відношеннями, тоді як в англomовному дискурсі найчастіше реалізуються складносурядні речення з протиставними й розділовими відношеннями.

2.2. Структурні особливості простого речення наукового дискурсу української мови порівняно з англійською

Синтаксична компресія – одна з основних ознак наукового дискурсу, яка проявляється в специфіці та властивостях синтаксичних конструкцій. Зокрема, у сучасному науковому дискурсі панує тенденція до зменшення кількості складних речень, у результаті збільшення простих ускладнених речень.

Необхідно відзначити, що в проаналізованих україномовних статтях прості двоскладні речення майже не використовуються, тоді як в англomовних – досить поширені: *We do not yet know* (CH, с. 44); *I agree in this instance with the spirit of his remarks* (CH, с. 46); *I do object to the thesis that incorporating logical syntax and semantics into linguistic theory* (CH, с. 46).

У науковому дискурсі української та англійської мови найчастіше вживаються речення з такими синтаксичними ускладненнями: вставні слова,

вставлені конструкції, однорідні члени речення, напівпредикативні конструкції.

Для вираження логічної завершеності, зв'язності та цілісності висловлення використовуються вставні слова, що вказують на послідовність розвитку та розгортання думки, перехід від однієї ідеї до іншої. Вставні слова такого типу є найбільш продуктивними як для україномовного, так і для англійського наукового дискурсу: *До речі, така анонімність цілком протилежна присвоєнню іноземного твору* (В. Радч., с. 30); *Крім того, допоміжний метод вивчення іноземної мови (щоправда, обмежений і нерідко сумнівний, бо прив'язує одну мову до іншої); ефективна розумова вправа, яка розвиває творчі здібності, пам'ять, увагу, чутливість і чуттєвість, емпатію, реакцію тощо* (В. Радч., с. 24); *Наприклад, переклад давніх епічних творів вимагає від перекладача врівноважувати й гармоніювати науку і мистецтво, бути водночас ученим і поетом* (В. Радч., с. 29); *Furthermore, we read that Bloomfield's strictures against semantics and the use of meaning for linguistic description, though valid against the state of that field at the time he wrote, do not hold against this revitalized science in the form given to it by Tarski, Carnap, Quine, and others* (СН, с. 41); *On the one hand, he deals with simple objects in the laboratory, such as balls rolling down an inclined plane, rather than with avalanches storming down a mountainside* (СН, с. 43).

Вставлені конструкції функціонують в усіх стилях мовлення, зокрема, у науковому дискурсі вони використовуються для уточнення й роз'яснення або розширення основного змісту, введення додаткової інформації до структури речення тощо. Можуть містити побіжні зауваження та коментарі, що з'являються під час формулювання й висловлення думки.

Вставлені конструкції за структурою поділяються на:

а) односкладні: *За семантикою найвиразніше протиставлені одна одній назви предметів і не-предметів (ознак у широкому розумінні)* (І. Вих., с. 5); *The relevance of logical syntax and semantics (at least as we now know them) to this study is very dubious* (СН, с. 36);

б) двоскладні: *Предикатіві (у типовому вияві це дієслово) з семантичного погляду не властиво мати нульову валентність (тобто відсутність сполучуваності з назвами предметів — іменниками)* (І. Вих., с. 6); *If one of our primitives is «synonymous», and if this holds in just the cases that we want, e.g. between oculist and eye-doctor (but not between Washington and the capital of the United States)* (СН, с. 37).

Однорідні члени речення, вживані в синтаксичних одиницях наукового дискурсу, дозволяють продемонструвати логічну залежність між явищами, процесами, деталізувати елементи системи аргументації. З-поміж однорідних членів речення виділяємо:

а) підмет: *Категорії особи, числа і роду не становлять суто дієслівних категорій, хоча їхні морфологічні показники наявні у структурі дієслова* (І. Вих., с. 8); *Прикметник, числівник і прислівник, виконуючи роль присудка або підмета і роль синтаксем предикатного чи субстанційного характеру, синтаксично переходять у дієслово або іменник, тобто зазнають часткової (синтаксичної) вербалізації або субстантивзації* (І. Вих., с. 6);

б) додаток: *Це протиставлення охоплює іменник, з одного боку, і дієслово, прикметник, числівник і прислівник, з іншого боку* (І. Вих., с. 5);

в) означення: *Ця граMATика відрізняється від граMATик іншого типу наскрізною інтерпретацією сукупності синтаксичних, морфологічних і словотвірних категорій у їхніх системних ієрархічних взаємозв'язках і співвідношеннях* (І. Вих., с. 4).

В англomовному науковому дискурсі найчастіше використовуються речення з **однорідними** додатками: *I do object to the thesis that incorporating logical syntax and semantics into linguistic theory will solve certain of its problems* (СН, с. 45); *The terms themselves remain as much in need of explanation, clarification, and operational analysis after a system of semantics has been constructed upon them as primitive terms not requiring analysis* (СН, с. 38).

Напівпредикативні конструкції можуть використовуватися як в **препозиції**:

а) Розглядаючи дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови, не можемо оминати теоретичної проблематики частин мови (І. Вих., с. 5), так і в **постпозиції** щодо означуваного слова, наприклад: б) Це дає підстави вважати, що дієслово, займаючи в реченні центральну позицію і виражаючи дію, процес або стан, указує тим самим на первинну функцію ознакових слів (І. Вих., с. 6); Сукупність частин мови у своїх внутрішніх межах не становить сукупності тотожних одиниць, утворюючи в українській мові п'ять частиномовних класів — іменник, дієслово, прикметник, числівник, прислівник — за семантичними, синтаксичними, морфологічними і словотвірними показниками (І. Вих., с. 5).

У текстах англійського наукового дискурсу напівпредикативні синтаксичні конструкції не поширені, окрім того, знаходяться лише в постпозиції щодо означуваного слова: *Now if we do take the consequence relation as an unanalyzed relation holding in just the cases that we would like to consider to be «grammatical transformations», including for instance the case of active passive* (СН, с. 37); *I have borrowed freely from various critical accounts of the theory of meaning, including W. V. Quine, From a logical point of view* (СН, с. 36).

Варто відзначити, що для наукового дискурсу англійської мови односкладні речення не характерні загалом, тоді як у проаналізованих україномовних текстах найбільш продуктивними є односкладні означено-особові речення такого типу: Укажемо на деякі вияви такого акцентування (І. Вих., с. 8); Розглянемо детальніше семантичні, синтаксичні, морфологічні і словотвірні характеристики іменника і дієслова в зіставленні з характеристиками прикметника, числівника і прислівника й на цій основі зробимо узагальнення про характер центральності іменника й дієслова (І. Вих., с. 5).

В україномовних наукових текстах досить часто односкладні речення не вживаються самотійно, а виступають як головна частина складнопідрядного речення. Найбільш продуктивними є такі моделі:

- головна частина (безособово-інфінітивне речення) + предикативна частина: *Через те можна вважати, що категорія роду, числа й особи взаємоперетинаються у двох основних частинах мови — іменникові та дієслові (І. Вих., с. 8); Можна стверджувати, що українська мова, так би мовити, більшою мірою власне-іменникова порівняно з російською (І. Вих., с. 9).*
- головна частина (інфінітивне речення) + предикативна частина: *Тут доречно зазначити, що серед частин мови найбільше слів охоплює іменник, а друге місце після іменника за кількісними вимірами (кількістю слів) посідають дієслова (І. Вих., с. 8); Передусім потрібно зазначити, що другий компонент співвідношень (форма зі значенням результативного стану) виражає не дію, а стан (І. Вих., с. 9).*

Для наукового дискурсу характерне використання безособових речень різних типів, що обумовлено прагненням науковців до об'єктивної узагальненості й абстрагованості.

В англійській мові безособові речення відрізняються за формальними та семантичними показниками від української мови, оскільки, по-перше, такі речення є двоскладними, по-друге, мають специфічний підмет, який виражений займенниковим словом. Однак як в україномовному, так і в англійськомовному науковому дискурсі безособові речення не вживаються самостійно і виступають лише як головна частина складнопідрядного речення: *It seems that reference to it here is irrelevant (СН, с. 38); It appears, then, that artificial languages are neither special cases nor idealized versions of natural language (СН, с. 44).*

Неозначено-особові речення в англійській мові лише двоскладні, підмет виражений займенниковим словом, яке виконує формальну функцію й не несе жодного смислового навантаження: *No one can quarrel with the suggestion that linguists interest them selves in meaning or transformation rules, but the relevance of logical syntax and semantics (at least as we now know them) to this study is very*

dubious (CH, с. 35); *One could argue that the lists in questions might not be unmanageably* – that in the case of formal consequence (CH, с. 39).

Пасивні конструкції в науковому дискурсі займають провідне місце в силу специфіки їхнього значення, зокрема, виражаючи дію чи процес, вони підкреслюють куди (на що чи на кого) ця дія спрямована, а не що (хто) її ініціює, тобто лексично позначений суб'єкт не посідає центральної граматичної позиції підмета, відповідно до цього уживання пасивного стану зумовлене потребою представити інформацію в найбільш узагальненому вигляді, підкреслити її об'єктивний, достовірний характер.

Пасивних конструкції у проаналізованих текстах наукового дискурсу не виявлено, проте англomовному науковому дискурсі продуктивними є типи пасивних конструкцій з перфектом:

1) *I think that a closer investigation of the assumptions and concerns of logical ax and semantics will show that the hope of applying the results which the hope of applying the results which have been achieved in these fields to the solution of linguistic problems is illusory* (CH, с. 35);

2) *Such a definition, which up to the present has perhaps never even been sketched, would be a fundamental contribution at once to philology and philosophy* (CH, с. 41).

У межах нашого дослідження були виявлені експресивні синтаксичні конструкції (контекстуально неповні й еліптичні речення), які для наукового дискурсу мають більш формальний, ніж модальний характер вираження, оскільки автор таким чином уникає стилістичних повторів і структурує свою оповідь. Окрім того, уживання речень такого типу зумовлене тенденцією наукового дискурсу до синтаксичної компресії:

контекстуально неповні речення: *Іноді тим самим – звужує сферу функціонування самого оригіналу, робить його вторинним, необов'язковим, зайвим, нав'язує суб'єктивне або й упереджене тлумачення.* (В. Радч., с. 24); *Або навпаки – витісняє іншу мову з її споконвічних теренів (зауважмо ситуацію засилля чужомовних перекладів в Україні)* (В. Радч., с. 24);

еліптичні речення: *Таксономія ж охоплює лише схоже в перекладах, повторюване, усталене, загальне, а разом з тим – і закономірне* (В. Радч., с. 21).

Варто відзначити, що у проаналізованих англомовних текстах наукового дискурсу контекстуально неповні й еліптичні речення не були виявлені. Таке явище можна пояснити тим, що синтаксичні конструкції такого типу не характерні для наукового дискурсу й можуть вживатися автором лише факультативно.

Отже, аналізуючи специфіку структурних моделей наукового дискурсу української та англійської мови, можемо відзначити, що для україномовного наукового дискурсу не характерне використання простих двоскладних речень, тоді як в англомовному науковому дискурсі вони досить поширені.

У наукових україномовних та англомовних лінгвістичних текстах найчастіше зустрічаються такі різновиди формального ускладнення речення: вставні слова, вставлені конструкції, однорідні члени речення, напівпредикативні конструкції. Найбільш продуктивними як в україномовному, так і в англомовному науковому дискурсі є вставні слова, які виражають логічну завершеність й цілісність висловлення.

В україномовному науковому дискурсі найчастіше вживаються односкладні означено-особові речення, тоді як для наукового дискурсу англійської мови не характерні загалом.

Як в україномовному, так і в англомовному науковому дискурсі односкладні речення не вживаються самостійно й найчастіше виступають як головна частина складнопідрядного речення.

В англійській мові безособові та неозначено-особові речення лише двоскладні, оскільки мають специфічний підмет виражений займенниковим словом, що виконує лише формальну функцію й не несе жодного смислового навантаження.

2.3. Реалізація синтаксичної категорії суб'єктивної модальності в наукових лінгвістичних працях української мови порівняно з англійською

У сучасній науковій лінгвістичній парадигмі домінує принцип антропоцентризму, відповідно до цього є очевидною актуалізація уваги мовознавців до суб'єктивного плану вираження мови, зокрема, одним з провідних аспектів сучасних теоретичних розробок у лінгвістиці є категорія модальності. У свою чергу, модальність постає як одна з найбільш суперечливих мовознавчих категорій, що не має однозначного тлумачення.

У лінгвістичному енциклопедичному словнику модальність розглядається як граматична категорія, що вказує на відношення змісту висловлення до дійсності й виражається за допомогою форм способу дієслова, вставних слів, інтонації тощо [75], тоді як в англійській мові превалює визначення модальності як понятійної категорії, в основі якої ставлення мовця або автора до навколишнього світу. За допомогою модальності мовець або автор може виражати такі модальні відтінки: як точність, можливість, необхідність, обов'язковість тощо. Основними засобами вираження модальності вважають модальні слова або словосполучення [84].

У науковому лінгвістичному середовищі сформувалися різні підходи щодо тлумачення модальності як мовознавчої категорії. Представники логіко-граматичної підходу, зокрема В. Панфілов, розглядають модальність як співвідношення змісту речення з дійсністю, наголошуючи на тому, що речення стає закінченим актом висловлення або думки завдяки модальності, тобто підкреслюється, що модальність одна з основних невід'ємних характеристик речення, яка є не лише мовною категорією, а й категорією мислення [47, с. 152]. Цю думку підтверджує й розширює Г. Колшанський, який зазначає, що модальність не вносить додаткові ознаки в структуру речення, оскільки вона первинно наявна в його складі [32, с. 95].

Варто відзначити, що за умов логіко-граматичного підходу кваліфікації модальності, не беруться до уваги низка комунікативно-прагматичних та

семантичних аспектів мови, що відповідно призводить до звуження тлумачення модальності як лінгвістичної категорії.

Ш. Баллі розглядав модальність як семантичну категорію. Основою такого підходу стало ототожнення понять мовлення й мислення. На думку дослідника, мислити – це надавати характеристику судженню, висловлювати побажання щодо здійснення того чи іншого явища чи факту, або наявності того чи іншого предмету. Мовознавець зазначає, що модальність, як і думка, формується переважно в результаті активної діяльності суб'єкта мовлення.

Дослідник тлумачить модальність як універсальну категорію речення й виділяє два типи модальності, що реалізуються під час комунікативного процесу: диктум (об'єктивний зміст), який формує пропозицію, і модус (вияв волі й почуттів мовця). Залежно від усвідомлення пропозиції мовцем модус набуває відповідних модальних значень [3, с. 44].

У межах східнослов'янського мовознавства варто відзначити академіка В. Виноградова, який зазначає, що модальність – це будь-яке вираження думки або почуття, що відображає дійсність у різних її формах. Мовознавець був першим, хто почав наголошувати на тому, що категорію модальності варто розглядати нарівні з іншими реченнєвотвірними категоріями, оскільки вважав, що модальність є невід'ємною частиною речення (його конститутивною ознакою), яка формує предикативність. На думку вченого, предикативність відображає відношення висловлення до дійсності, а модальність виражає ставлення до дійсності з боку мовця [1, с. 53].

За такого підходу модальність визначають як категорію, що репрезентує ставлення мовця до висловлення з погляду реальності/ірреальності або можливості здійснення повідомлюваної інформації. Відповідно до цього реалізуються такі модальні значення як: розповідність, бажальність, можливість, питальність, спонукальність, переповідність тощо.

Теоретичні положення В. Виноградова вплинули на формування поглядів таких українських мовознавців, як О. Мельничук, Л. Кадомцева, які були першими, хто у межах східнослов'янського мовознавства здійснили

спробу не лише проаналізувати, а й системно описати модальність як невід'ємну синтаксичну ознаку, що формує структуру речення.

Г. Золотова визначає модальність як синтаксичну категорію, що властива реченню як одна з основних предикативних категорій і розглядається в комплексі з синтаксичною категорією часу та особи, які в сукупності безпосередньо репрезентують співвідношення висловлення з дійсністю (за такого підходу відбувається ототожнення понять «спосіб» та «модальність») [23, с. 65].

Доречно відзначити погляд І. Вихованця, який уточнює та розширює тлумачення поняття модальності. На думку вченого, розуміння теорії модальності ґрунтується на двох положеннях: предикативність і відношення. Дослідник вважає, що категорія предикативності вказує на загальне співвідношення змісту речення з дійсністю, тоді як відношення повідомлення до дійсності – модальне відношення. У межах такого підходу основним засобом вираження об'єктивної модальності є дієслівне значення способу.

Зокрема, на думку вченого, речення як основна синтаксична одиниця репрезентує свою специфіку та властивості за допомогою сукупності обов'язкових суб'єктивних значень, які зображують інтенцію мовця в процесі комунікації, відображається його ставлення до факту дійсності, представленого в реченні. Основною серед таких обов'язкових суб'єктивних значень є модальність речення, тобто відношення змісту висловлення до дійсності (характеристика повідомлення як реального або ірреального) [14, с. 117].

У теоретичному синтаксисі модальність – функціонально-семантична категорія, що виражає співвідношення висловлення до дійсності, а також різні види суб'єктивної кваліфікації повідомлення. За такого підходу модальність – складна структура, специфіка якої зумовлена комунікативними й номінативними характеристиками речення [57, с. 17].

На сучасному етапі розвитку мовознавчих теорій актуальною є ідея тлумачення модальності як комунікативно-синтаксичного явища (Т. Алісова,

В. Гак). Зокрема, представники такої точки зору вважають, що будь-яке речення (висловлення) у змістовому плані поділяється на дві частини: пропозицію (диктум) і модус, який виражає за допомогою мовних засобів емоції, почуття, переживання мовця, що пов'язані з об'єктивною дійсністю, й репрезентує ситуацію пізнання (формування й вираження думок, суджень, процес мислення, сприйняття тощо). Дослідження й аналіз категорії модальності в комунікативному аспекті дає можливість мовознавцям комплексно аналізувати речення, враховуючи взаємозв'язок усіх рівнів речення, оскільки основні змістові елементи починають реалізувати свої смислові та функціональні зв'язки під час мовленнєвого акту, коли речення актуалізується у висловленні [68, с. 74].

У сучасних лінгвістичних студіях наявна тенденція щодо тлумачення категорії модальності як триаспектного мовного явища, тобто враховуються не лише семантико-синтаксичні, а й прагматичні чинники формування модальності як лінгвістичної категорії. Основою такого підходу є те, що модальність репрезентує тлумачення об'єктивної дійсності через свідомість суб'єкта мовлення. Суб'єктивний чинник присутній у будь-якому висловленні, оскільки відношення висловленої думки щодо позначуваного явища дійсності репрезентується через психіку мовця та співрозмовника.

Одним з провідних теоретиків категорії модальності в англomовному дискурсі є Л. Палмер, який вважає, що поняття модальності як мовознавчої категорії варто розглядати як єдність двох модальностей (реальної й ірреальної). Для реальної модальності характерним є репрезентація конкретної ситуації з точки зору мовця, який розглядає її як факт дійсності, тоді як ірреальна модальність – ознака ситуацій, які мовець інтерпретує як неправдиві або недостовірні: (*Зараз восьма годинна; I wish It were weekends today* – реальна модальність; *Якби сьогодні була б субота, то я б не пішов до університету; If it were eight pm. I wouldn't study* – ірреальна модальність) [87, с. 12].

Уперше розмежування суб'єктивної та об'єктивної модальності було обґрунтовано в академічному виданні «Русская грамматика». У межах такого підходу об'єктивне модальне значення тлумачилося як співвідношення висловлення з дійсністю, у той час як значення суб'єктивної модальності – як факультативне значення, що виражає ставлення мовця до висловлення.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичних досліджень традиційне тлумачення суб'єктивної модальності базується на теоретичних положеннях «граматистів», однак зазнає певного розширення й уточнення. Зокрема, суб'єктивна модальність – це безпосереднє ставлення мовця до повідомлення, що може репрезентувати його впевненість/невпевненість, згоду/незгоду, оцінку тощо, яке може виражатися на всіх рівнях мови за допомогою інтонації, порядку слів, лексичних або синтаксичних повторів, модальних слів, часток тощо.

Семантичний обсяг суб'єктивної модальності значно ширший, ніж об'єктивної, й характеризується достатньою неоднорідністю, оскільки її основу становить поняття оцінки, що ґрунтується не лише на раціональній кваліфікації й тлумаченні висловлення, а й містить різні види вираження емоційної реакції мовця.

На думку В. Овсяникова, об'єктивна модальність – обов'язкова ознака висловлення, яка виражається за допомогою способу дієслова, тоді як суб'єктивна модальність є факультативною ознакою речення, що ґрунтується на понятті оцінки, тобто вказує не лише на те, як сприймає й кваліфікує мовець інформацію, а й відображає різні типи емоційної оцінки [45, с. 304].

На думку С. Вауліної, модальність – семантична категорія, специфіка й властивості якої зумовлені номінативним і комунікативним аспектом речення, відповідно до цього дослідниця виокремлює пропозиційну модальність, яка відображає реальні факти, явища, події, і прагматичну модальність, яка розкриває цілі й рівень достовірності комунікативної ситуації. У межах такого підходу в основі першого різновиду – об'єктивна модальність, тоді як опорним поняттям для другого є власне суб'єктивна модальність [10, с. 17].

Н. Шведова вважає, що об'єктивна модальність – це те, що було повідомлене або реально впроваджене в сьогоденні або минулому чи майбутньому, це те, що усвідомлюється як ірреальне (можливе, бажане). Дослідниця зазначає, що об'єктивно-модальне значення репрезентує відношення повідомлення до дійсності, а суб'єктивно-модальне значення – ставлення мовця до цього повідомлення [55, с. 542].

Переважає більшість дослідників визначає суб'єктивну модальність як факультативну (додаткову), однак таке тлумачення є недостатньо обґрунтованим, оскільки не враховуються різновиди вираження імпліцитної модальності, яке може бути визначене лише з контексту або ситуації мовлення [56, с. 74]. Традиційно виокремлюють два різновиди суб'єктивної модальності: аксіологічну й епістемічну.

Аксіологічна модальність використовується для вираження оцінки судження з точки зору системних цінностей особи або суспільства. Вона може бути абсолютною, тобто оцінювати одне явище безвідносно до іншого: (*хороший, поганий, reliable, wrong*) або відносною, коли ми зіставляємо якість об'єкти, явища тощо (*кращий, гірший, more reliable*). Засоби такого типу модальності взаємозумовлені, тобто вживаються лише в опозиції (*кращий – гірший*) [87, с. 75].

Епістемічна модальність репрезентує рівень достовірності інформації і ставлення мовця до цієї інформації. Епістемічна модальність має такі формальні показники: граматичні (модальні дієслова: (*мабуть, можливо, безперечно, maybe, perhaps, exactly*), синтаксичні конструкції (*I agree, I'm sure*), лексичні: модальні частки (*yet, even*)) [87, с. 75].

В англomовному науковому середовищі виокремлюють: 1) теологічну модальність, в основі якої необхідність або можливість досягнення поставленої мети: *Щоб досягнути високих результатів, необхідно старанно працювати кожного дня; To achieve this aim you should work hard*; 2) булетична модальність, яка репрезентує можливість або неможливість суб'єкта виконувати певні дії відповідно до його бажання: *Я не буду розмовляти з*

тобою; *I will not speak with you*; 3) дебітивна модальність вказує на доцільність необхідності зумовленість або неминучість здійснення дії: *Йому прийшла ідея запросити друзів; He came up with idea to invite his friends* [87, с. 47].

Основна специфіка наукових текстів – об’єктивність судження, безособовість викладу, відсутність експресивних та оцінних засобів. Однак варто відзначити, що науковий дискурс як україномовний, так і англійськомовний не позбавлений суб’єктивної модальності, яка може бути вираженою як експліцитно, так і імпліцитно.

Як зазначає Н. Сафонова, автор наукових текстів повинен бути впевненим у якості й достовірності свого дослідження, однак не повинен виключати сумніви щодо інших наукових робіт. Як показує практика, соціокультурні чинники зумовлюють правила поведінки дослідника в межах наукового дискурсу, зокрема основний закон науковця полягає в тому, що немає однієї істини й єдиного правильного тлумачення того чи іншого наукового явища чи факту [56, с. 78].

Науковий дискурс у кожній країні має своє специфічне вираження, зокрема, якщо взяти сучасний етап розвитку наукового дискурсу, то можна простежити тенденції до нівеляції жорсткої зумовленості висловлень, стандартизації лексичного складу, відмови від вживання традиційних кліше, окрім того, дослідники все частіше використовують мовні засоби для підсилення експресії, що можуть бути виражені як за допомогою формальних показників (модальні слова, частки, ступені порівняння), так і виражатися нелінійно (за допомогою інтонації, порядку слів тощо).

Сфера модальних значень перебуває в безпосередній залежності від інтенцій мовця, від його наміру передати ставлення до світу, висловити своє ставлення або оцінку щодо висловлення, репрезентувати свої емоції та почуття щодо побаченого або почутого тощо.

Послуговуючись класифікацією С. Шабат-Савки, можемо виокремити такі типи комунікативних інтенцій в науковому дискурсі:

- інтенції комунікативно-модального вияву;

- інтенції суб'єктивно-авторського вияву;
- інтенції емотивно-аксіологічні вияву [70, с. 78].

В україномовному й англomовному науковому дискурсі насамперед реалізуються інтенції комунікативно-модального вияву, специфіка яких проявляється в необхідності репрезентувати основні комунікативні потреби адресанта: інформувати адресатів, констатувати якийсь факт чи явище, з'ясувати чи уточнити інформацію, спонукати адресата до дій тощо. Інтенції **комунікативно-модального** вияву в науковому дискурсі мають такі різновиди:

1. Комунікативна інтенція інформування, яка використовується для констатації факту (реального або ірреального), передачі нових знань про явища, події. Специфіка комунікативної інтенції інформування проявляється в тому, що вона не лише повідомляє адресату нову інформацію, а й репрезентує компетентність адресанта, його обізнаність в темі комунікації, загальну ерудованість. До комунікативної інтенція інформування належать ті мовленнєві смисли, які пов'язані з інтертекстуальністю або зі зверненням основного суб'єкта комунікації до знань та досвіду учасників комунікації. Найчастіше на формальному рівні в україномовному науковому дискурсі такі інтенції виражаються за допомогою специфічних модальних часток (*буцім, мовляв*): *Звичайно, щоб спростувати переконання скептиків у тому, буцім переклад – це протез, милиця, «виворіт килима», а тлумач – це зрадник під машковою повпреда* (В. Радч., с. 20); тоді як в англomовному науковому дискурсі – за допомогою вставних слів і конструкцій (*as far as we know, so to speak*): *As far as we know, possession of human language is associated with a specific type of mental organization, not simply a higher degree of intelligence* (СН, с. 39); б) займенникового слова *we* (суб'єкт узагальненої думки) + дієслово *know*, : *We know that the grammars that are in fact constructed vary only slightly among speakers of the same language, despite wide variations not only in intelligence but also in the conditions under which language is acquired* (СН, с. 36).

2. Комуникативні інтенції запиту вимагають підтвердження чи заперечення реальності або достовірності основного змісту висловлення. У межах нашого дослідження було виявлено питально-риторичні речення, за допомогою яких науковець не лише привертає увагу адресанта, а й настановлює його на власні роздуми щодо поставленої проблеми.: *Інакше кажучи, для чого й для кого працює перекладач, яка перед ним стоїть мета?* (В. Радч., с. 20); *А отже, і якими засобами досягти її, тієї мети, яку творчу стратегію обрати, який спосіб тлумачення вважати найкращим?* (В. Радч., с. 20); *What is the source of this 'greater adequacy' of the suggested approach?* (СН, с. 37); *But what in fact are these primitive notions?* (СН, с. 37).

Варто відзначити, що імпліцитна репрезентація суб'єкта в таких синтаксичних конструкціях полягає в чітко спланованому використанні мовних одиниць, риторичні питання безпосередньо пов'язані з бажанням адресанта справити враження на адресата, вплинути на нього, привертаючи увагу формою викладу, новизною, актуальністю повідомлюваної інформації.

3. Комуникативні інтенції спонукання, в основі яких – волевиявлення мовця, яке може відрізнитися за інтенсивністю та синтаксичною організацією. Зокрема, у межах нашого дослідження було виявлено, що як для україномовного, так і англomовного наукового дискурсу характерне використання сугестивних інтенцій (пропозиція, порада, рекомендація). На формальному рівні такі інтенції виражаються за допомогою наказового способу дієслова: *Згадаймо, що через принципові різночитання угод, святих писань та історичних пам'яток нерідко ставалися суспільні розколи і криваві війни* (В. Радч., с. 27); *Одначе звернімо увагу на такий факт: з польської та німецької мов статті І. Франка для його 50-томника перекладено (ще й адаптовано до сучасніших норм слововжитку), а з російської, що друкувалися в іншій імперії, – ні* (В. Радч., с. 33); *Suppose, then, that we adopt the simplest assumption: the Great Leap Forward yields Merge* (СН, с. 38); *Notice, first, that the theory is obviously not "incomprehensible," on his terms* (СН, с. 38).

4. Комуникативна інтенція бажальності відображає волевиявлення суб'єкта комунікації, його прагнення здійснення або нездійснення того, про що повідомляє основний зміст висловлення. В україномовному науковому дискурсі комуникативна інтенція бажальності найчастіше виражається за допомогою видільних часток (*хоч, хоча б*): *Спочатку можна хоча б указати на групування частиномовної категорії прикметників і числівників навколо іменників, а прислівників — навколо дієслів, що є одним із прикметних виявів центральності іменника і дієслова* (І. Вих., с. 5); тоді як в англійському науковому дискурсі – за допомогою конструкцій з модальним дієсловом (*would*): *I would like to repeat that it was the great merit of structural linguistics, as of Hullian learning theory in its early stages and of several other modern developments. In any event, I would not want what I am saying to be confused with other, entirely different attempts to revive a theory of human instinct* (СН, с. 38).

Традиційно у мовознавстві панує думка, що інтенції **суб'єктивно-авторського** вияву не характерні для наукового дискурсу, оскільки виражають безпосереднє ставлення й оцінку автора щодо висловлення. Однак у межах нашого дослідження було виявлено, що суб'єктивно-авторські інтенції можуть реалізуватися в науковому дискурсі відповідно до намірів й основної мети суб'єкта наукової діяльності.

Один з основних різновидів суб'єктивно-модальної інтенції – авторизована інтенція, яка виражає власний погляд автора на певну ситуацію, подію, явище тощо. Досліджуючи специфіку наукового дискурсу, варто відзначити, що авторизована інтенція може виражатися неоднозначно, відповідно до чинників формування наукового дискурсу й специфіку його функціонування. Оскільки науковий дискурс розглядається як середовище продукування й втілення об'єктивної й неупередженої думки, відповідно до цього науковий україномовний дискурс репрезентує об'єктивність за допомогою використання специфічних мовних засобів і синтаксичних конструкцій. Зазвичай висловлення будується за таким принципом: суб'єкт висловлення або формально не виражений, або узагальнений: *Розглянемо*

детальніше семантичні, синтаксичні, морфологічні і словотвірні характеристики іменника і дієслова в зіставленні з характеристиками прикметника, числівника і прислівника й на цій основі зробимо узагальнення про характер центральності іменника й дієслова (І. Вих., с. 5).

Однак, незважаючи на формальну об'єктивність й умовну «відстороненість» автора наукового тексту, авторизована інтенція в україномовному науковому дискурсі представлена так званим суб'єктом спільної думки (ми): «я» + адресат: *У такому разі, на наш погляд, варто показати, що переклад зламає низькі й високі мури нерозуміння (мовні бар'єри) і тим самим здійснює комунікативну функцію як носій інформації* (В. Радч., с. 21).

В англomовному науковому дискурсі авторське «я» виражене експліцитно, тому науковець може безпосередньо висловлювати свою власну думку й ставлення щодо порушеної проблеми: *I agree in this instance with the spirit of his remarks* (СН, с. 37); *I think, to trace in somewhat greater detail the specific course of development of linguistic theory during the modern period* (СН, с. 38).

Суперечливим питанням постає наявність інтенції самопрезентації в науковому дискурсі, в основі якої демонстрація власних досліджень у науковій площині або ж представлення автором власного внеску щодо розв'язання проблемного наукового питання. Зокрема, в межах нашого дослідження було виявлено, що в англomовному науковому дискурсі присутня експліцитно виражена інтенція самопрезентація, де автор не лише посилається на своє дослідження, а й зазначає, що було зроблено: *When I make some arbitrary statement in a human language – say, that “the rise of supranational corporations poses new dangers for human freedom”* або не зроблено, чи ще недостатньо опрацьовано: *I am not selecting a point along some linguistic dimension that signals a corresponding point along an associated nonlinguistic dimension* (СН, с. 36).

Авторизована інтенція також може виражатися за допомогою модальних слів, які безпосередньо відображають ставлення суб'єкта комунікації до повідомлення: *In my opinion – that the approach is not only inadequate but misguided in basic and important ways dimension* (СН, с. 44); *The study of this question is one of the most controversial aspects of current work, and, in my opinion, likely to be one of the most fruitful* (СН, с. 46); *To my knowledge, the only substantive proposal to deal with the problem of acquisition of knowledge of language is the rationalist conception that I have outlined* (СН, с. 37). В науковому україномовному дискурсі авторизована інтенція експліцитно не представлена в наукових текстах.

Вставні слова виразно передають авторську інтенцію, вказуючи на ступінь обізнаності мовця про певні факти, явища або виражають оцінку ступеня вірогідності повідомлюваного, Зокрема, у межах нашого дослідження було виявлено, що найчастіше вставні слова як в україномовному, так і в англomовноу дискурсі репрезентують інтенцію достовірності: *Звичайно, можна подавати функції перекладу й узагальненим зводом у вигляді переліку з коментарями, до чого зазвичай вдається лектор або автор посібника, щоб висвітлити тему, без якої важко уявити сучасний курс теорії перекладу* (В. Радч., с. 21); *Певна річ, суто технічні функції підпорядковуються іншим* (В. Радч., с. 22); *Evidently, such taxonomic analysis leaves no place for deep structure in the sense of philosophical grammar* (СН, с. 45); *In fact, even the simplest and most basic points discussed in these essays have been widely misconstrued* (СН, с. 37).

У межах **суб'єктивно-авторських** інтенцій виокремлюємо інтенції гіпотетичності (ймовірності, сумніву, припущення, невпевненості можливості): *Деякі студенти навіть примудряються скласти домашнє читання з іноземної мови, пробігши очима «Сагу про Форсайтів» Д. Голзворзі в перекладі О. Тереха, про що останньому, либонь, і не снилося...* (В. Радч., с. 35); *There may be – I think is – some reason to introduce an asymmetrical*

operation, for adjuncts, basically serving the function of composition of predicates (СН с. 41).

Суб'єктивно-авторські інтенції в науковому дискурсі можуть виражатися за допомогою експресивних синтаксичних засобів. У межах нашого дослідження були виокремлені парцельовані синтаксичні конструкції, що можуть використовуватися суб'єктом наукової діяльності як засіб увиразнення й виділення думки, оскільки автор акцентує увагу читача на певній синтаксичній конструкції, навмисно «розриваючи» цілісну структуру на декілька частин: *У роботі перекладача і в дослідженні перекладу іноді постає потреба розрізняти функцію перекладу й функцію власне твору. А також – перекладу й першотвору* (В. Радч., с. 29); *The inference from this is red to this is colored is a perfectly good instance. Or consider a case pointed out by Good-man* (СН, с. 38).

Обірвані речення – синтаксичні конструкції, які не мають інтонаційного та змістового завершення, внаслідок певних прагматичних або ситуативних чинників, зокрема, специфіка творення й використання таких речень зумовлена екстралінгвістичними чинниками. Замовчування слугує важливим засобом вираження суб'єктивної модальності коли воно є зумисним, і викликане небажанням назвати те, що повинно бути зрозуміло з мовної ситуації.

Обірвані речення не є продуктивними в науковому лінгвістичному дискурсі, але можуть вживатися факультативно для підсилення експресії висловлення: *Та й навіщо, коли такий стереотип поведінки культивує телебачення, не забезпечуючи перекладу?..* (В. Радч., с. 34); *Бувають переклади заробітчанські, (не)актуальні, канонічні, авторизовані, прохідні на певний рівень, наприклад, схвалені до друку, удостоєні премій чи високого випробування портфелем Г. Кочура...* (В. Радч., с. 36).

Оскільки авторизовані інтенції безпосередньо пов'язані з інтертекстуальністю й пресупозицією суб'єктів наукової діяльності, то варто розглянути специфіку й прагматичний вплив вставлених конструкцій, які

репрезентують комунікативно-прагматичні наміри суб'єкта мовлення (підтвердити, уточнити, доповнити зазначену інформацію) або ж виражають спостереження, які виникають у процесі комунікації.

Хоча у мовознавстві існує думка, що вставлені конструкції безпосередньо корелюють з об'єктивною модальністю і формують окрему пропозицію, оскільки виражають додаткові об'єктивні смисли, нові деталі або факти [Кулик, с. 175]. Однак, ми дотримуємося думки таких дослідників, як І. Вихованець, К. Горденська, А. Загнітко, А. Мойсієнко, І. Слинько, К. Шульжук, які стверджують, що вставлені конструкції репрезентують суб'єктивний смисл речення й використовуються автором або мовцем з метою оцінки мовцем тих чи інших подій, фактів, явищ дійсності тощо. Такі конструкції не змінюють об'єктивного плану речення, а надають йому особливого забарвлення: *Центральність дієслова впливає з того, що тільки в дієслові зосереджені головні значеннєві різновиди ознаки — дія, процес і стан (з динамічними характеристиками цих ознак)* (І. Вих., с. 5); *Actually, the well-known discrepancy between the material conditional of logic and the 'if-then' of English (which seems to be true only if there is some kind of connection in content between antecedent and consequent) should be enough to warn anyone not to make a blind leap from mathematical systems to ordinary linguistic behavior* (СН, с. 40).

Стратегії, за допомогою яких науковець презентує думку, концепт іншого дослідника, формують авторизовану інтенцію, яка вказує на суб'єктивне ставлення мовця, що може виражатися безпосередньо або опосередковано, зокрема, порівнюючи україномовний та англійськомовний науковий дискурс можемо відзначити, що для першого характерне використання вставних слів, які вказують на джерело повідомлення і презентують погляд іншого дослідника або суб'єкта наукової діяльності: *На думку К. Фослера, «будь-який переклад здійснюється за велінням інстинкту самозбереження мовної спільноти», художні переклади – це «стратегічні аванпости, на яких дух мови певного народу бореться з чужим, відвойовуючи в нього хитрістю якомогабільше»* (В. Радч., с. 25), тоді як у межах другого –

автор найчастіше використовує конструкції з особовим займенниками (*he\she*), на зразок: *Later he urges that linguists «follow Carnap's lead» even further introducing semantic notions for, presumably an even more adequate theory* (СН, с. 36); *He argues that the evolution of language passed through several stages, in particular a «lower stage» in which vocal gestures are used for expression of emotional state* (СН, с. 36), які вказують на те, що всі суб'єкти наукової діяльності перебувають на одному рівні й повинні бути готовими як до позитивних відгуків, так і до критики, яка безпосередньо їм адресована.

Інтенції емотивно-аксіологічного вияву виражають емоційно-чуттєве сприйняття довкілля, оцінюючи побачене чи почуте. Найчастіше на формальному рівні такі інтенції реалізуються за допомогою модальних слів на **позначення почуття мовця, його емоційного стану**: *На жаль, так чинять не лише з нехоті до вдумливого перевираження, попросту кажучи, з лінощів, але ще й з принципу, керуючись забобою неперекладності, прикриваючись потребою сумнівної «документальності»* (В. Радч., с. 25); *Unfortunately, philosophical grammar is very poorly known today* (СН, с. 37).

Науковий дискурс тлумачиться як аксіологічне явище оскільки: 1) будь-яка науково-пошукова діяльність характеризується високим рівнем оцінки цінності й правдоподібності судження; 2) будь-який фрагмент пізнання вже містить певний оцінний елемент, що в процесі розуміння, систематизації узагальненні набуває відповідного оформлення й інтерпретації, таким чином, оцінюючи будь-який факт чи явище, суб'єкт мовлення не лише інформує інших учасників комунікації, а й безпосередньо виражає свої переконання, думки, спостереження стосовно висловленого. Однак науковий дискурс – різновид інституційного дискурсу, який детермінований соціальним регламентом, відповідно до якого виклад інформації повинен бути неупередженим і узагальненим, позбавленим експліцитної оцінки й категоричності.

Варто відзначити, що у межах нашого дослідження україномовний науковий дискурс формується з урахуванням цієї традиції, у той час як в

межах англomовного наукового дискурсу дослідник може безпосередньо виражати свою оцінку щодо явищ, подій або навіть досліджень інших науковців: *My own estimate of the situation is that the real problem for tomorrow is that of discovering an assumption regarding innate structure that is sufficiently rich, not that of finding one that is simple or elementary enough to be «plausible»* (CH, с. 40).

Отже, у межах нашого дослідження як в українomовному, так і в англomовному науковому дискурсі було виокремлено такі комунікативно-модальні інтенції: комунікативна інтенція інформування, комунікативна інтенція запиту, комунікативна інтенція спонукання, комунікативна інтенція бажальності.

Основний різновид інтенції суб'єктивно-авторського вияву в українomовному й англomовному науковому дискурсі – авторизована інтенція, яка може виражатися як експліцитно, так і імпліцитно.

Інтенції емотивно-аксіологічного вияву непоширені в українomовному й англomовному науковому дискурсі, оскільки виражають емоційно-чуттєве сприйняття докiлля, оцінюючи побачене чи почуте. Однак можуть уживатися автором факультативно для підсилення прагматичного ефекту висловлення.

Висновки до розділу 2

Отже, аналізуючи структурні особливості синтаксичних конструкцій наукового дискурсу української мови порівняно з англійською, можемо зробити такі висновки: 1) як в українomовному так і в англomовному науковому дискурсі переважає використання складних речень і складних синтаксичних конструкцій, оскільки необхідність повноти викладу інформації вимагає постійного пояснення, уточнення й розширення думки; 2) найчастіше як в українomовному, так і в англomовному науковому дискурсі вживаються речення з формальними ускладненнями, які репрезентують логічну залежність між явищами й процесами, виражають структурованість і цілісність висловлення; 3) як в українomовному, так і в англomовному науковому

дискурсі задля досягнення об'єктивної узагальненості викладу інформації активно вживаються безособові та неозначено-особові речення.

У сучасному науковому лінгвістичному середовищі сформувалися різні концепції щодо тлумачення модальності як лінгвістичної категорії, основними з яких є логіко-граматична (В. Колшанський, В. Панфілов), синтаксична (І. Вихованець, Г. Золотова), семантична (В. Виноградов, Ш. Баллі), (Т. Алісова, В. Гак).

Розмежування об'єктивної й суб'єктивної модальності вперше було обґрунтовано в академічному виданні «Русская грамматика». У межах такого підходу об'єктивна модальність виражає співвідношення висловлення з дійсністю, тоді як в основі суб'єктивної модальності – ставлення мовця до висловлення, його емоційно-оцінна реакція на навколишній світ.

У нашому дослідженні ми аналізуємо суб'єктивну модальність через інтенції, які представлені в наукових лінгвістичних працях. Як в україномовному, так і в англomовному науковому дискурсі найчастіше представлені комунікативно-модальні інтенції інформування, запиту, спонукання й бажальності.

Основний різновид інтенції суб'єктивно-авторського вияву в україномовному й англomовному науковому дискурсі – авторизована інтенція, яка в межах україномовного наукового дискурсу експліцитно не виражена, тоді як в англomовному науковому дискурсі автор безпосередньо висловлює свою думку й ставлення щодо певної події, явища тощо.

ВИСНОВКИ

1. У межах нашого дослідження було проаналізовано специфіку поняття «дискурс» його основні дефініції і характеристики. Відповідно до цього можемо відзначити, що дискурс – це складне комунікативного явище, яке вимагає наявності адресата й адресанта, бере участь у взаємодії людей і механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах), має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвістичну), зумовлене низкою екстралінгвальних, соціокультурних, психологічних та прагматичних чинників. Основними категорійними ознаками дискурсу вважаються: діалогічність, інтертекстуальність, прагматичність. За соціально-комунікативним критерієм дискурс поділяється на інституційний (статусно-орієнтований) та персональний (особистісно зорієнтований); за формальним вираженням – усний та письмовий; за типом комунікації – індивідуальний або масовий.

2. Науковий дискурс – це різновид інституційного дискурсу, в основі якого – науковий текст, що репрезентується у свідомості конкретної особи, і осмислюється на основі комунікативних вимог: задум, мета комунікації, суб'єкт мовлення, адресат, враховуючи екстралінгвістичних чинників (прагматичних, соціокультурних, психологічних тощо).

Науковому дискурсу властиві такі ознаки: абстрагованість, логічність, об'єктивність, точність, обґрунтованість, структурованість викладу інформації, відсторонена узагальненість, семантичне та синтаксичне ускладнення.

3. Найбільш уживаними в наукових лінгвістичних текстах української та англійської мови є різні типи складних синтаксичних конструкцій і складних речень, оскільки необхідність повноти викладу вимагає постійного пояснення, уточнення та розширення думки. Як для україномовного, так і для англійськомовного наукового дискурсу характерне використання складносурядних речень із закритим типом структури. Однак в україномовному науковому дискурсі переважають складносурядні речення з пояснювальними

відношеннями, тоді як для англomовного наукового дискурсу характерні складносурядні речення із протиставними відношеннями.

В україномовному науковому дискурсі прості двоскладні речення вживаються набагато рідше, ніж складні речення або синтаксичні конструкції, окрім того, основна їхня специфіка виявляється в тому, що вони описують абстрактні явища та процеси, тоді як в англomовному дискурсі вживаються досить часто й описують дію, яка виконується конкретною особою.

Варто відзначити, що для наукового дискурсу англійської мови односкладні речення не характерні загалом, тоді як у проаналізованих україномовних текстах найбільш продуктивними є односкладні означено-особові речення.

4. Суб'єктивна модальність – комплексна синтаксична категорія, що репрезентує безпосереднє ставлення мовця до висловлення, його впевненість/непевненість, згоду/незгоду, оцінку тощо.

У межах нашого дослідження було з'ясовано, що в науковому дискурсі суб'єктивна модальність може виражатися як експліцитно, так і імпліцитно. В україномовному науковому дискурсі панує тенденція до узагальнення й відстороненості авторських думок та спостережень, у той час як в англomовному науковому дискурсі відбувається чітке розмежування авторської думки й думки загальної. Відповідно до цього була розглянута інтенція самопрезентація, яка безпосередньо вказує на експліцитну присутність суб'єкта наукової діяльності.

Інтенції емотивно-аксіологічного вияву непоширені в науковому україномовному й англomовному дискурсі, однак можуть вживатися автором факультативно. На формальному рівні такі інтенції виражаються за допомогою модальних слів на позначення емоцій і волевиявлення.

У межах наукового англomовного дискурсу експліцитно представлена авторська оцінка, тоді як україномовний науковий дискурс уникає категоричних висловів й безпосередньої оцінки досягнень інших суб'єктів наукової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики. Москва : Гнозис, 2005. 326 с.
2. Артюнова Н. Д. Лингвистический энциклопедический словарь. URL: <http://lingvisticheskiy-slovar.ru/description/diskurs/168> (дата звернення: 29.03.2021)
3. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / пер. с фр. Е. Ветцель, Т. Вентцель. Москва : Изд. иностр. лит-ры, 1955. 416 с.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.
5. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации. Киев : Астрейя, 1997. 88 с.
6. Валгина Н. С. Теория текста. Москва : Новая волна, 2003. 202 с.
7. Ван Дейк Т. А. Дискурс и знание. *Научные ведомости*. 2013. № 13 (156) Вып. 18. С. 5–9.
8. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация. Благовещенск : БГК им. И. А. Бодуэна де Куртэне, 2000. 308 с.
9. Васильев Л. М. Общие проблемы лингвистики: теория и методы : учеб. пособие. Уфа : РИЦ БашГУ, 2012. 206 с.
10. Ваулина С. С. Языковая модальность как функционально-семантическая категория (диахронический аспект). Калининград : Изд-во Калининградского ун-та, 1993. 71 с.
11. Винникова Т. А., Зорина Ю. В. Особенности научного дискурса в различных языках. *Russian Linguistic Bulletin*. 2021. № 1 (25). С. 130–132.
12. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке. Избранные труды. *Исследование по русской грамматике*. Москва : Наука, 1975. С. 53–87.
13. Виноградов С. И., Платонова О. В. Культура русской речи. Москва : Издательская группа НОРМА–ИНФРА, 1998. 550 с.

14. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
15. Волкова Л., Химик В., Шатилов А. Культура речи. Научная речь, 2-е издание : учебное пособие. Москва : Юрайт, 2016. 75 с.
16. Воронцова Т. Элементарная стилистика: учебно-методическое пособие. Ижевск, 2009. 129 с.
17. Гальперин И. Р. Новое в зарубежной лингвистике. Лингвостилистика. Москва : Прогресс, 1980. 430 с.
18. Гніздечко О. М. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англомовних статей сучасних європейських та американських лінгвістів) : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ : нац. Лінгвіст. ун-т, 2005. 20 с.
19. Гуменяк В. О. Поняття «стиль» і «дискурс» в інтерпретаційних парадигмах сучасної лінгвістичної думки. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2020. Вип. 52. С. 148–159.
20. Демьянков В. З. Англо-русские термины по прикладной лингвистике и автоматической переработке текста. Москва : Всесоюзный центр переводов, 1982. 282 с.
21. Дускаева Л. Славянская стилистика. Век XXI. *Медиалингвистика*. Санкт-Петербург, 2013. 308 с.
22. Ерофеева Е. В., Кудлаева А. Н. К вопросу о соотношении понятий ТЕКСТ и ДИСКУРС. *Проблемы социо- и психолингвистики*. Пермь : Перм. ун-т. 2003. Вып. 3. С. 28–36.
23. Золотова Г. А. О модальности предложения в русском языке. *Научные доклады высшей школы. Филологические науки*. 1962. № 4. С. 65–79.
24. Каменская Т. Н. Понятие дискурса в лингвистике. URL: http://www.rusnauka.com/8_NND__2010/Philologia/60574.doc.ht (дата звернення: 29.03.2021).
25. Карасик В. И. О типах дискурса. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. Волгоград : Перемена, 2000. С. 5–20.

26. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
27. Кириченко Т. С. Тракткування терміну «дискурс» у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна.* 2014. Вип. 48. С. 195–197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2014_48_62 (дата звернення: 29.03.2021).
28. Клушина Н. И. Стилистика публицистического текста. Москва : МедиаМир, 2008. 244 с.
29. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ : КДУ, 1970. 307 с.
30. Кожина М. Н. Стиль. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / ред. М. Н. Кожинной. Москва : Флинта, 2003. С. 507–513.
31. Колеснікова І. А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Київ, 2009. 33 с.
32. Колшанский Г. В. К вопросу о содержании языковой категории модальности. *Вопросы языкознания.* 1961. № 1. С. 94–98.
33. Копытов О. Н. Модус на пространстве текста: монография. Хабаровск : ХГИИК, 2012. 260 с.
34. Королева Н. В. Средства и способы реализации интертекстуальности в научном дискурсе (на материале английского языка) : автореф. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Пятигорск, 2004. 17 с.
35. Кравцова Е. В. Научный дискурс как вид институционального типа дискурса. *Вестник ЮУрГУ.* 2012. № 25. С. 130–135.
36. Кривенко Г. Л. Лінгвофілософські засади корпусної дискурсології. Південний архів. *Філологічні науки: зб. наук. пр.* 2017. Вип. 71. С. 166–172.
37. Крисанова Т. А. Функціональний стиль vs дискурс. *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна».* 2016. Вип. 62. С. 188–190.

38. Кротков Е. А. Научный дискурс. Современный дискурс-анализ. 2010. Т. 1, Вып. 2. С. 4–18. URL: http://discourseanalysis.org/ada2_1.pdf (дата звернення: 8.09.2021).
39. Лівицька І. А. Науковий дискурс: рівні та особливості. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Кіровоград : КДПУ. 2011. Вип. 96. Ч. 1. С. 381–395.
40. Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. Москва : Искусство, 1995. 319 с.
41. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва : Гнозис, 2003. 280 с.
42. Маслова Т. Б. Особливості наукового тексту та дискурсу. 2013. Вип. 10. С. 92–95.
43. Михайлова Е. В. Интертекстуальность в научном дискурсе: автореф. дис. ... канд. филол. наук. 10.02.19. Волгоград, 1999. 205 с.
44. Никульшина Н. Л. Письменный научный дискурс как объект моделирования в учебных целях. *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*. 2008. № 3 (59). С. 245–250.
45. Овсянніков В. В. Модальність і переклад : монографія. Запоріжжя. Просвіта, 2011. 36 с.
46. Падучева Е. В. Актуализация предложения в составе речевого акта. *Формальное представление лингвистической информации: сб. науч. трудов*. Новосибирск, 1982. С. 38–63.
47. Панфилов В. З. Категория модальности и её роль в конституировании структуры предложения и суждения. *Вопросы языкознания*. 1977. № 4. С. 37–48.
48. Патієвич О. Жанрово-структурні та лінгвостилістичні характеристики текстів наукового стилю в практиці навчання студентів магістратури наукового писемного мовлення. 2015. № 6. С. 67–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_6_16 (дата звернення: 4.09.2021).

49. Прохорова А. Е. Сущностные основания феномена «дискурс» с позиции комплексного подхода. URL: <https://doi.org/10.30853/filnauki.2018-7-2.34> (дата звернення: 03.09.2021).
50. Попова Е. А. Политический дискурс как предмет культурно-лингвистического изучения. *Языковая личность : проблемы значения и смысла*. Волгоград : Перемена, 1994. С. 143–152.
51. Ракитина С. В. Научный текст: когнитивно-дискурсивные аспекты : монография. Волгоград. Перемена, 2006. 277 с.
52. Ревзина О. Г. Дискурс и дискурсивные формации. *Критика и семиотика*. Новосибирск, 2005. Вып. 8. С. 66–78.
53. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Москва : Прогресс, 1995. 416 с.
54. Руденко С. Р., Покровська О. А. Лексичні та синтаксичні особливості наукового стилю української мови: монографія. Харків, 2013. 194 с.
55. Русская грамматика: в 2 т. Т. 2. Синтаксис. / редкол.: д. филол. н. Н. Ю. Шведова (гл. ред.) и др. Москва : Наука, 1980. 709 с.
56. Сафонова Н. Еволюція поглядів на суб'єктивну модальність. *Вісник Львівського університету. Серія: філологічна*. Львів : 2004. Вип. 34. С. 74–80.
57. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
58. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
59. Серио П. Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса. Москва : Прогресс, 1999. 416 с.
60. Солганик Г. Я. Стилистика текста : учеб. пособие. Москва : Наука, 1997. 256 с.
61. Степанов. Ю. С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности. *Язык и наука конца XX века : сб. статей*. Москва : РГГУ, 1995. 432 с.

62. Сушкевич О. В. Аксиологічна модальність інтерв'ю: функціональні та структурні особливості : дис. ... канд. філол. наук : 10. 02. 15. Одеса, 2013. 262 с.
63. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.15. Донецьк, 2002. 221 с.
64. Томахів М. В. Англомовний науковий дискурс: сучасний стан та перспективи подальших досліджень. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. № 5. С. 154–157.
65. Троянська Е. С. Функциональные стили. *Лингвометодические аспекты*. Москва : Наука, 1985. 239 с.
66. Фуко М. Археология знания. Киев : Ника-Центр, 1996. 208 с.
67. Хурматуллин А. К. Понятие дискурса в современной лингвистике. *Гуманитарные науки. Ученые записки казанского государственного университета*. 2009. Том 151. Кн. 6. С. 31–37.
68. Умрикіна Л. В. Категорія модальності в контексті лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 21. С. 72–74.
69. Чернявская В. Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия : учебное пособие. Флинта : Наука, 2006. 136 с.
70. Шабат-Савка С. Категорія комунікативної інтенції: типові вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові. *Українська мова*, 2013. № 1. С. 105–113.
71. Шведова Н. Ю. Место семантики в описательной грамматике (синтаксис). *Грамматическое описание славянских языков*. Москва : Наука, 1974. С. 105–121.
72. Шевченко І. С., Морозова О. І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. В кн.: *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : колективна монографія / за ред. І. С. Шевченко*. Харків : Константа, 2005. С. 21–28.

73. Шепітько С. В. Науковий via академічний дискурс: питання типології. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2014. № 1102. Вип. 77. С. 76–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPG_2014_1102_77_14 (дата звернення: 03.09.2021).
74. Шмелева Т. В. Смысловая организация предложения и проблема модальности. *Актуальные проблемы русского синтаксиса.* Москва, 1984. С. 78–101.
75. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва: Советская энциклопедия. 1990. 685 с.
76. Biber D., Gray B. Challenging stereotypes about academic writing: Complexity, elaboration, explicitness. *Journal of English for Academic Purposes.* 2010. № 9. P. 2–20.
77. Cook G. *The Discourse of Advertising.* London. New York, 1992. 250 p.
78. Dijk T. V. *Ideology: A Multidisciplinary Approach.* London: Sage, 1998. 390 p.
79. Fairclough N. *Society and Discourse: How Social Contexts Influence.* URL: https://www.academia.edu/11913954/Society_and_Discourse_How_Social_Contexts_Influence_Text_and_Talk (дата звернення: 16.05.2021).
80. Fairclough N. *The Dialectics of Discourse* URL: https://www.researchgate.net/publication/309384491_The_dialectics_of_discourse (дата звернення: 16.05.2021).
81. Fedorenko N. Scientific discourse as modern linguistics inquiry subject. *European researcher.* 2011. № 4 (6). P. 435–438.
82. Harris Z. Discourse analysis. *Language.* 1952. V. 28. № 1. P. 1–30.
83. Koyalán A., Mumford S. Changes to English as an Additional Language writers' research articles: From spoken to written register. *English for Specific Purposes.* 2011. № 30. P. 113–123.

84. Matthews P. H. The Concise Oxford Dictionary of Linguistic. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199202720.001.0001/acref-9780199202720> (дата звернення: 5.02.2022).
85. Myers G. The pragmatics of politeness in scientific articles. *Applied Linguistics*. 1989. № 10. P. 135.
86. Orellana A. Popularising Scientific Discourse. *Quaderns de Filologia. Universitat de València*. 2012. P. 83–96.
87. Palmer F. R. Mood and modality. Cambridge : Cambridge University Press, 1986. 243 p.
88. Reeves C. The Language of Science. New York : Routledge, 2005. 144 p.
89. Roth W. M. Telling in purposeful Activity and the emergence of Scientific Language. Mahwah (N.J.): Lawrence Erlbaum, 2005. 32 p.

ДОДАТКИ

Синтаксичні конструкції україномовного наукового дискурсу

1. Саме визначальна дієслівно-іменникова граматична двокомпонентність створює справжній типологічний образ української мови, пронизує її морфологічну, синтаксичну і словотвірну підсистему (І. Вих., с. 4).
2. Розв'язувати проблему дієслівно-іменникового граматичного типу української мови потрібно на тлі класифікації граматичних описів залежно від способів репрезентації мови, що дає підстави диференціювати мову-текст (мовленнєву діяльність), мову-систему (результат наукового осмислення мови), мову-здібність (потенцію мовця) (І. Вих., с. 4).
3. Іменникові чітко в морфологічному плані протиставляється друга основна частина мови — дієслово (І. Вих., с. 4).
4. Отже, пропонована модель академічної граматики постає не в ізольованому вимірі, а органічно поєднаною з державо творчими процесами (І. Вих., с. 4).
5. Спочатку можна вказати на групування частиномовної категорії прикметників і числівників навколо іменників, а прислівників — навколо дієслів, що є одним із прикметних виявів центральності іменника і дієслова (І. Вих., с. 5).
6. До іменника й дієслова прилягають і периферійні словозмінні частини мови (прикметник і числівник) з їхньою синтаксичною і морфологічною підпорядкованістю центральним частинам мови (І. Вих., с. 8).
7. Іменникові й дієслову за їхньою морфологічною членованістю, наявністю специфічних для них і спільних граматичних категорій протистоїть у граматичній системі української мови прислівник, який вирізняється нейтралізацією іменникових і дієслівних категорій та не змінюваністю (І. Вих., с. 8).
8. Видається, зокрема, цікавою думка польської дослідниці Д. Вечорек про те, що «сприйманий світ українська мовна свідомість відображає значною мірою за допомогою одієслівнення (І. Вих., с. 4).

9. Розглядаючи дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови, не можемо оминати теоретичної проблематики частин мови (І. Вих., с. 5).
10. Як бачимо, на трактування семантики прикметника і прислівника вплинув синтаксичний механізм функціонування цих ознакових слів (І. Вих., с. 5).
11. Це дає підстави вважати, що, по-перше, дієслово, займаючи в реченні центральну позицію і виражаючи дію, процес або стан, указує тим самим на первинну функцію ознакових слів, а прикметник і прислівник, поширюючись на периферійні позиції речення і виражаючи відповідно ознаку предмета та ознаку ознаки, стосуються вторинних функцій ознакових слів; по-друге, дієслово є центральною частиною мови щодо інших ознакових слів, а прикметник і прислівник являють собою певною мірою синтаксично похідні одиниці (І. Вих., с. 6).
12. Якщо для іменника визначальною, не повторюваною в інших частинах мови самостійною категорією виступає відмінок, то для дієслова такими категоріями є взаємопов'язані категорія способу і категорія часу (І. Вих., с. 7).
13. Отже, семантично елементарне речення складається тільки з одного предиката й одного або кількох аргументів, зумовлених валентністю цього предиката (І. Вих., с. 6).
14. Ще більшою мірою увиразнюють центральність іменника й дієслова в граматичній структурі української і типологічно близьких до неї мов синтаксичні параметри частин мови (І. Вих., с. 8).
15. Іменникові чітко в морфологічному плані протиставляється друга основна частина мови — дієслово (І. Вих., с. 7).
16. Через те можна вважати, що категорія роду, числа й особи взаємоперетинаються у двох основних частинах мови — іменникові та дієслові — і в проекції на синтаксичну систему виражають морфологічними засобами тісний зв'язок іменника і дієслова у структурі речення (І. Вих., с. 8).

17. Тут доречно зазначити, що серед частин мови найбільше слів охоплює іменник, а друге місце після іменника за кількісними вимірами (кількістю слів) посідають дієслова (І. Вих., с. 8).
18. Вважають, що нема надійного прикладу іншої мови, де б протиставлення іменників і дієслів було не структурованим, на противагу, наприклад, прикметникам і прислівникам як досить часто вирізняваним, але не універсальним (І. Вих., с. 8).
19. Вона покликана подати справжній образ рідної мови, ту мовну модель, що стане основою і для системи освіти, і для повноцінної українізації всіх сфер життя нашої країни (І. Вих., с. 3).
20. Іменник сам забезпечує протиставлення назв предметів чотирьом класам слів, які вказують на різновиди ознаки (І. Вих., с. 5).
21. Українська мова входить до мов світу, визначальними типологічними ознаками яких виступають іменниковість і дієслівність (І. Вих., с. 8).
22. Укажемо на деякі вияви такого акцентування (І. Вих., с. 5).
23. Укажемо на окремі типові особливості українського дієслова (І. Вих., с. 8).
24. Передусім потрібно зазначити, що другий компонент співвідношень (форма зі значенням результативного стану) виражає не дію, а стан (І. Вих., с. 5).
25. Розглянемо детальніше семантичні, синтаксичні, морфологічні і словотвірні характеристики іменника і дієслова в зіставленні з характеристиками прикметника, числівника і прислівника й на цій основі зробимо узагальнення про характер центральності іменника й дієслова (І. Вих., с. 8).
26. Вадою багатьох українських граматичних студій є те, що мовознавці у своїх міркуваннях не зважають на характерологічне вирізнення української мови з-поміж інших мов (І. Вих., с. 4).
27. Розв'язувати проблему дієслівно-іменникового граматичного типу української мови потрібно на тлі класифікації граматичних описів залежно від способів репрезентації мови, що дає підстави диференціювати мову-

- текст (мовленнєву діяльність), мову-систему (результат наукового осмислення мови), мову-здібність (потенцію мовця) (І. Вих., с. 8).
28. Сукупність частин мови у своїх внутрішніх межах не становить сукупності тотожних одиниць, утворюючи в українській мові п'ять частиномовних класів — іменник, дієслово, прикметник, числівник, прислівник — за семантичними, синтаксичними, морфологічними і словотвірними показниками (І. Вих., с. 3).
29. Опрацьований проект нової академічної «Граматики сучасної української літературної мови» є органічним компонентом національно-мовного життя нашої держави, спрямованим на зміцнення престижу української мови, української науки, української культури (І. Вих., с. 3).
30. Вона покликана подати справжній образ рідної мови, ту мовну модель, що стане основою і для системи освіти, і для повноцінної українізації всіх сфер життя нашої країни (І. Вих., с. 3).
31. Прикметник, числівник і прислівник, виконуючи роль присудка або підмета і роль синтаксем предикатного чи субстанційного характеру, синтаксично переходять у дієслово або іменник, тобто зазнають часткової (синтаксичної) вербалізації або субстантивації (І. Вих., с. 4).
32. У цій студії йдеться про невіддільне поєднання дієслівності й іменниковості як характерологічної граматичної ознаки української мови, граматичного стрижня, навколо якого об'єднуються морфологічні, синтаксичні і словотвірні явища (І. Вих., с. 5).
33. Синтаксичне функціонування дієслова й іменника реалізує їхню семантичну центральність (І. Вих., с. 6).
34. Іменник морфологічно членується на дві морфеми - лексичну і релятивну (у непохідних іменниках) і, крім того, на суфікси і префікси (у похідних іменниках) (І. Вих., с. 7).
35. Нова академічна граMATика української мови має бути граMATикою функційно-категорійною, об'єктом якої є передовсім граматичні (синтаксичні, морфологічні, словотвірні) одиниці і притаманні їм

- граматичні категорії з детальним опрацюванням правил їхнього функціонування (І. Вих., с. 2).
36. Предикати зі значенням дії іноді сягають максимальної кількості залежних від них аргументів — шести-семи (напр.: Брат привіз машиною вантаж бабусі з міста в село через хутір), хоча такі конструкції в мовленні використовують рідко (І. Вих., с. 4).
37. На відміну від прислівника іменник і дієслово як центральні частини мови мають розвинену морфологічну структуру, яка закріплює синтаксичні і словотвірні можливості цих одиниць (І. Вих., с. 6).
38. У словотворенні іменник і дієслово взаємодоповнюють одне одного, спеціалізуючись на суфіксальному словотворенні (іменник), і префіксальному словотворенні (дієслова), а отже, виявляють свою центральність і в словотвірному плані (І. Вих., с. 8).
39. Незважаючи на входження до мов світу з дієслівно-іменниковою типологічною домінантою, українська мова виявляє в цій сукупності мов своєрідність граматичного акцентування дієслівності й іменниковості (І. Вих., с. 8).
40. Позицію предиката займає дієслово, а позицію аргумента (аргументів) — іменник (І. Вих., с. 6).
41. Вторинний характер прикметника, числівника і прислівника визначає і синтагматична природа їхньої семантики («ознаки предмета», «кількості предметів», «ознаки ознаки»), тобто їхня закріпленість відповідно за приіменниковою і придієслівною позиціями (І. Вих., с. 8).
42. Предикатові (у типовому вияві це дієслово) з семантичного погляду не властиво мати нульову валентність (тобто відсутність сполучуваності з назвами предметів — іменниками), тоді як із формально-синтаксичного погляду аргумент-іменник може мати нульове вираження (І. Вих., с. 4).
43. Річ у тому, що в назвах неістот родова належність слова семантично не вмотивована і спрямована лише у внутрішню формально-граматичну

- структуру мови, а у назвах істот — здебільшого пов'язана з семантичним розрізненням і мотивована позамовною дійсністю (І. Вих., с. 5).
44. На відміну від прислівника іменник і дієслово як центральні частини мови мають розвинену морфологічну структуру, яка закріплює синтаксичні і словотвірні можливості цих одиниць (І. Вих., с. 5).
45. Можна стверджувати, що українська мова, так би мовити, більшою мірою власне-іменникова порівняно з російською (І. Вих., с. 7).
46. Передусім потрібно зазначити, що другий компонент співвідношень (форма зі значенням результативного стану) виражає не дію, а стан (І. Вих., с. 6).
47. Українська мова витворила для вираження значення пасивного (результативного) стану пасивні дієприкметники (здебільшого) доконаного виду, а також недоконаного, коли вони вказують на результативний стан унаслідок виконання багатократної дії (І. Вих., с. 8).
48. У російській мові особові дієслівні форми з постфіксом-ся вказують на передрезультативний стан, чого не спостерігаємо в українській мові (І. Вих., с. 7).
49. За семантичною окресленістю, центральними формально-синтаксичними і семантико-синтаксичними позиціями в реченні, а також розвиненою сукупністю морфологічних категорій і парадигм, потужними словотвірними спроможностями іменникові й дієслову належить центральне місце в граматичній структурі української мови (І. Вих., с. 5).
50. Прикметник, числівник і прислівник як предикатні (ознакові) слова функціонують у структурі речення внаслідок зниження рангу предиката, тобто переведення його з центральної позиції в периферійну (І. Вих., с. 5).
51. Категорії роду і числа дієслова узгоджуються з категоріями роду і числа іменників, подібно до прикметників, тобто їхнє функціонування звичайно спричиняють опорні іменники, але в позиції підмета (І. Вих., с. 6).
52. Категорії особи, числа і роду не становлять суто дієслівних категорій, хоча їхні морфологічні показники наявні у структурі дієслова (І. Вих., с. 4).

53. Це протиставлення охоплює іменник, з одного боку, і дієслово, прикметник, числівник і прислівник, з іншого боку (І. Вих., с. 4).
54. Ця граматики відрізняється від граматики іншого типу наскрізною інтерпретацією сукупності синтаксичних, морфологічних і словотвірних категорій у їхніх системних ієрархічних взаємозв'язках і співвідношеннях (І. Вих., с. 6).
55. Ця граматики має сприяти розв'язанню багатьох мовних питань першорядної ваги (І. Вих., с. 6).
56. Подальше заглиблення в типологічну проблематику спонукає, не заперечуючи граматики дієслівності української мови, поєднати з нею (дієслівністю) також іменниковість української мови (І. Вих., с. 4).
57. Їх можна кваліфікувати як загальносинтаксичні категорії, оскільки вони закріплені у сфері синтаксису, характеризуючи основну синтаксичну одиницю (речення) з боку модальності і часу (І. Вих., с. 5).
58. Аналіз і дослідження словесно-асоціативного тла політичної лексики, розгляд синтаксичної організації речення, простеження закономірностей формування семантичної структури речення залежно від політичної позиції автора виявляється недостатнім для розв'язання проблеми мови і політики, оскільки ця проблема вимагає виходу за межі слова і речення, звернення до вищого ярусу комунікації – до тексту (А. Заг., 12).
59. Наприклад, у сучасній українській мові предикати із семантикою стану природи мають лексичне вираження, а їхні аргументи позбавлені лексичного вираження, тобто мають нульову форму (І. Вих., с. 4).
60. Створення нової академічної граматики, реалізація такого масштабного проекту не лише відповідь на запити суспільства, але й потужно стимулюватиме розвиток мовознавчої науки, змобілізує найкращі творчі сили українських мовознавців (І. Вих., с. 1).
61. У попередній праці автор також дотримувався думки про загальний типологічний дієслівний «профіль» української мови, проте з іншими його внутрішньоструктурними дієслівними характеристиками (І. Вих., с. 4).

62. У граматичних категоріях найповніше відбито світобачення нашого народу, спосіб об'єднання слів у синтаксичні конструкції для вираження думок і почуттів, а також потенціал творення нових слів (І. Вих., с. 4).
63. Таке протиставлення реалізоване і в категорійних, і у графемних показниках (І. Вих., с. 5).
64. Центральність дієслова впливає з того, що тільки в дієслові зосереджені головні значеннєві різновиди ознаки — дія, процес і стан (з динамічними характеристиками цих ознак) (І. Вих., с. 5).
65. Загалом політика й ідеологія не можуть бути нейтральними до мови як найпрезентативнішої ознаки людського суспільства, тому що не можуть існувати незалежно від людей, людської спільноти (І. Вих., с. 6).
66. Ще більшою мірою увиразнюють центральність іменника й дієслова в граматичній структурі української і типологічно близьких до неї мов синтаксичні параметри частин мови (І. Вих., с. 6).
67. У семантично елементарному реченні (тобто реченні, яке складається з одного предиката і зумовлених ним та залежних від нього аргументів) уживаються звичайно дієслово та іменник (або іменники) (І. Вих., с. 6).
68. Принципово й вимогливо ставився І. Франко до перекладів як редактор і критик (В. Радч., с. 21).
69. Слід зважити на те, що перекладачі часто керуються в роботі не до кінця усвідомленими цілями й мотивами (В. Радч., с. 31).
70. Інакше кажучи, для чого й для кого працює перекладач, яка перед ним стоїть мета? (В. Радч., с. 20).
71. А отже, і якими засобами досягти її, тієї мети, яку творчу стратегію обрати, який спосіб тлумачення вважати найкращим? (В. Радч., с. 20).
72. Врешті, в чому покликання перекладача? (В. Радч., с. 20).
73. А його автентичний почерк – прихилити до тих чи інших прочитань і мистецтва урізноманітнювати способи вираження (В. Радч., с. 20).

74. Який критерій є підставою для оцінювання його творчих старань, чим міряти його вимогливість до себе, хвалу й хулу на його адресу з боку критики? (В. Радч., с. 20).
75. Згадаймо, що через принципові різночитання угод, святих писань та історичних пам'яток нерідко ставалися суспільні розколи і криваві війни (В. Радч., с. 27).
76. Одначе звернімо увагу на такий факт: з польської та німецької мов статті І. Франка для його 50-томника перекладено (ще й адаптовано до сучасніших норм слововжитку), а з російської, що друкувалися в іншій імперії, – ні (В. Радч., с. 33).
77. Спочатку можна хоча б указати на групування частиномовної категорії прикметників і числівників навколо іменників, а прислівників – навколо дієслів, що є одним із прикметних виявів центральності іменника і дієслова (І. Вих., с. 5).
78. Цей перелік можна було б скоротити, звівши його до кількох абстракцій (назв, означень чи дій), і навпаки – подовжити вдвічі або втричі, інакше роздрібнивши, розгалузивши й зв'язавши для певної теоретичної концепції, побудова якої тут, строго кажучи, на меті не стоїть (В. Радч., с. 28).
79. Деякі студенти навіть примудряються скласти домашнє читання з іноземної мови, пробігши очима «Сагу про Форсайтів» Д. Голзворзі в перекладі О. Тереха, про що останньому, либонь, і не снилося... (В. Радч., с. 35).
80. Звичайно, щоб спростувати переконання скептиків у тому, буцім переклад – це протез, милиця, «виворіт килима», а тлумач – це зрадник під машкарою повпреда (В. Радч., с. 20).
81. До речі, така анонімність цілком протилежна присвоєнню іншомовного твору (В. Радч., с. 30).
82. Отже, коли не відвертатися від правди життя, слід визнати за перекладом і «функцію» приховування плагіату (В. Радч., с. 31).

83. Крім того, допоміжний метод вивчення іноземної мови (щоправда, обмежений і нерідко сумнівний, бо прив'язує одну мову до іншої); ефективна розумова вправа, яка розвиває творчі здібності, пам'ять, увагу, чутливість і чуттєвість, емпатію, реакцію тощо (В. Радч., с. 24).
84. Наприклад, переклад давніх епічних творів вимагає від перекладача врівноважувати й гармоніювати науку і мистецтво, бути водночас ученим і поетом (В. Радч., с. 31).
85. Звичайно, можна подавати функції перекладу й узагальненим зводом у вигляді переліку з коментарями, до чого зазвичай вдається лектор або автор посібника, щоб висвітлити тему, без якої важко уявити сучасний курс теорії перекладу (В. Рад., с. 21).
86. Певна річ, суто технічні функції підпорядковуються іншим (В. Рад., с. 22).
87. Вочевидь, про функцію кінцеву можна взагалі говорити тільки умовно, якщо послідовно дотримуватися засади детермінізму (В. Рад., с. 29).
88. На жаль, так чинять не лише з нехоті до вдумливого перевираження, попросту кажучи, з лінощів, але ще й з принципу, керуючись забобою неперекладності, прикриваючись потребою сумнівної «документальності» (В. Рад., с. 29).
89. На думку К. Фослера, «будь-який переклад здійснюється за велінням інстинкту самозбереження мовної спільноти», художні переклади – це «стратегічні аванпости, на яких дух мови певного народу бореться з чужим, відвойовуючи в нього хитрістю якомога більше» (В. Рад., с. 25).
90. У такому разі, на наш погляд, варто показати, що переклад зламає низькі й високі мури нерозуміння (мовні бар'єри) і тим самим здійснює комунікативну функцію як носій інформації (В. Рад., с. 29).
91. Інакше кажучи, функція здатна переходити у свою протилежність (В. Рад., с. 30).
92. Інакше кажучи, для чого й для кого працює перекладач, яка перед ним стоїть мета? (В. Рад., с. 20).

93. У роботі перекладача і в дослідженні перекладу іноді постає потреба розрізняти функцію перекладу й функцію власне твору. А також – перекладу й першотвору (В. Рад., с. 29).
94. Переклад може мати вартості, яких годі шукати в першотворі (В. Рад., с. 35).
95. Може зняти павутину віків з першотвору (В. Рад., с. 35).
96. Може вивищитися над ним силою виразності, залишаючись вірним йому і правдивим, – коли сама мова розкриває обійми назустріч вже оформленій думці, надаючи перекладачеві вигоди, яких не міг мати автор (В. Рад., с. 32).
97. Віддавна визнано, що переклад – важливий рушій розвитку мови, яку він мобілізує, поповнює, поширює на нові терени, шліфує тощо (як бачимо, функція урізноманітнюється) (В. Рад., с. 24).
98. Відповідність предметного змісту, природність і сценічність мовлення, милозвучність, дохідливість висловлювання, драматизм дії, точність і психічна доречність образної деталі, її емоційно-оцінна рівносильність, індивідуальна характерність лексики й інтонацій, виразність натяків і глибина підтексту, рівнотривалість (еквілінеарність) тощо, – однак дві-три найвагоміші щораз відтіснятимуть решту. (В. Рад., с. 30).
99. Панівну або єдину функцію спеціального перекладу наперед визначено, однак і в її межах перекладацькі турніри – природна річ (В. Рад., с. 30).
100. До речі, багатющий потенціал навчального перекладу давно на часі розкрити належним чином, зокрема таксономічно (В. Рад., с. 30).
101. Справедливості ради відзначмо, що переклад часом і вводить в оману – внаслідок щирого недомислу і невдалих експериментів тлумача або коли той вдається до умисного кривотлумачення, видає своє за чуже (В. Рад., с. 30).
102. Про таку «роль» годі було б тут згадувати, тим паче, що йдеться про спотворення, неповноцінний переклад, підробку, щодо яких застережлива

- критика випрацювала жорсткий і немилосердний оцінний словник (В. Рад., с. 30).
103. Проте методологічно така ситуація означає, що можуть бути й антифункції (В. Рад., с. 38).
104. Те саме ми спостерігаємо також у випадку роздвоєння функції утвердження мови на захисну й агресивну (В. Рад., с. 38).
105. Інакше кажучи, функція здатна переходити у свою протилежність (В. Рад., с. 30).
106. І притому крайню, прикладом чого є один із видів літературної фальсифікації – стилізований під переклад оригінальний твір, приписаний вигаданому авторові (В. Рад., с. 38).
107. Слід зважити на те, що перекладачі часто керуються в роботі не до кінця усвідомленими цілями й мотивами (В. Рад., с. 38).
108. Такі нечіткі й неосмислені, але потужні творчі імперативи-рушії і не опредмечуються словом інакше, як через текст перекладу, – тлумач не ділиться ними з оточенням, не формулює їх логічно навіть самому собі (В. Рад., с. 31).
109. Він осягає їх лише дією – лише тоді, коли відчуває опір матеріалу і докладає зусиль у самому процесі праці (В. Рад., с. 31).
110. Втім, замислитися над тим, що вело його голос, його перо, він може потім, коли про плід його спонук, старань, мук і осяянь судять користувач і критика (В. Рад., с. 31).
111. І все-таки майстри перекладу оприлюднюють у друзі свої переробки доволі рідко, а чернетки, тобто власну лабораторію, нищать нещадно, з тією затаєю немилосердністю, що її ніяк не пояснити виключно скромністю, – тому зазвичай єдина й остаточна редакція тексту як документ дії лише інтригує багатьма своїми загадками (В. Рад., с. 31).
112. А тимчасом очевидною є потреба надати творчому чуттю та інтуїції чітких формул осмисленого досвіду, який можна шліфувати й передавати у спадок початківцям (В. Рад., с. 31).

113. У цьому розумінні цінним орієнтиром стає навіть спрощений перелік того, що перекладач спроможний досягти своєю працею, – вступні оглядини того фахового потенціалу, який надає сенсу знаряддям майстерні. До речі, такий реєстр «вузликів для запам'ятовування» новачкам не завадить перекласти всіма доступними їм мовами (В. Рад., с. 31).
114. А з ним – і свідчення відомих особистостей про відкриті ними можливості перекладу, взявши до уваги, а) що їхні узагальнення ступенюються від філософії до буденних потреб, б) що, знову-таки, ці зерна істини вирощені особисто, зросли з практики історично й мають далі лягти на конкретний ґрунт, в) що формалізація творчого досвіду – це не апіорний взірець стратегії, а тим паче не рецептура натхнення (В. Рад., с. 31).
115. Це, по-перше, спосіб наблизити пушкінську спадщину до широких мас нашого народу, які думають і говорять українською мовою, – отже, значить, переклади є трамплін до дальшого ознайомлення з творчістю Пушкіна в оригіналі; а по-друге, який це прекрасний спосіб вигострити свою мовну зброю, піднести українську мовну культуру на вищий щабель розвитку! (В. Рад., с. 38).
116. Переклади Пушкіна на українську мову збагачують, отже, українську мову, українську поезію, літературу взагалі (В. Рад., с. 38).
117. Ми певні, що поети, перекладачі, працюючи над перекладами з Пушкіна, відчували, як при тяжкому, але й радісному шуканні словесного еквівалента, – а коли й не еквівалента, то хоч паралелі пушкінському оригіналу, – як вони поширюють свій власний творчий світогляд, удосконалюють свої власні творчі «засоби» (В. Рад., с. 38).
118. Примітно, що за сім десятиліть відбулася переоцінка ваги означених М. Рильським функцій перекладу, які сьогодні акцентує інакше, додаючи до них ті, які наш класик і не згадував (В. Рад., с. 38).

119. Зокрема, значних нових українських перекладів прози О. Пушкіна ми не бачимо, – його ж вірші тлумачаться поетами в основному задля вправи й творчого турніру (В. Рад., с. 38).
120. Але є і зворотний закон: щоб зрозуміти – треба перекласти (В. Рад., с. 25).
121. Надто він очевидний, коли тось, не вельми доречно цитуючи чужу думку, не впускає її у свою мову й тим уникає виявляти власну проникливість, здатність сприймати, складати до купи поняття (В. Рад., с. 25).
122. На жаль, так чинять не лише знехоті до вдумливого перевираження, попросту кажучи, з лінощів, алеще й з принципу, керуючись забобою неперекладності, прикриваючись потребою сумнівної «документальності»(В. Рад., с. 25).
123. Переклад служить 34) знаряддям мислення. Це є інструмент ідокумент думки (хоч би й „розмови з самим собою”), подеколи – її маніфестація, підкреслення того, що першоджерело сприймається проникливо і глибокосяжно. Тим самим він виконує надзвичайно важливу 35) функцію пізнання (В. Рад., с. 25).
124. До неї відносять і ознайомчу, але кожна з обох розмаїта, по-своєму розгалужується і тим відмежовується від іншої(В. Рад., с. 25).
125. Але тлумач, працюючи для громади, виконує роль посередника – 37) пояснює незрозуміле іншим, відкриває автора новій спільноті (В. Рад., с. 26).
126. Тут суб’єкт пізнання – загал (В. Рад., с. 26).
127. А в нього – свої смаки, потреби, упередження (В. Рад., с. 26).
128. Вельми істотно, що перекладачі стають новаторами чи й піонерами на давно освоєних теренах (В. Рад., с. 26).
129. Нерідко переклад, а особливо новий, 38) змінює усталений погляд на твір як річ очевидну й завершену, переконує всіх свіжим і глибшим тлумаченням, відмінняє помилки сприйняття (В. Рад., с. 27).

130. Трапляється й так, що переклад допомагає відновити загублений оригінал, реставрувати затертий текст, заповнити лакуни чи навіть оживити мертву мову (В. Рад., с. 29).
131. Скажімо, єгипетські ієрогліфи й похідне від них народне письмо (В. Рад., с. 26).
132. Ж. Ф. Шампольйон прочитав за тримовним написом на камені Розетта, що тепер у Британському музеї, послуговуючись давньогрецькою (В. Рад., с. 26).
133. Але переклад ще й 40) виявляє багатозначність, смисловубагатогранність твору, розширює діапазон його прочитань, він є 41) спосіб аналізу, розкриття змісту шляхом розкладання на складники і варіювання нюансів, причому не тільки у філологічній науці (де навіть двомовний словник дає нагромадження споріднених значень лексеми), але й коли кожна нова спроба відтворити поезію поезією, драму драмою, оповідь оповіддю подовжує вервечку несхожих іцілісних варіантів тлумачення (В. Рад., с. 26).
134. Він також не обмежується прогнозомсприйняття, а править за 42) творчий експеримент, інколи – науковий (В. Рад., с. 26).
135. Безперечно, пізнання оригіналу шляхом перекладу, особливо ж аналітична розгортка віяла тлумачень, завдячує тому, що міжмовне перевтілення – це активна, пошукова, творча, дерзновенна форма мислення, яке відкриває цінності, а не просто знайомить з ними, констатуєчи факт їхньої наявності (В. Рад., с. 26).
136. Тим-то переклад виступає множником втілень змісту (і збагачує самий зміст, як побачимо далі) (В. Рад., с. 26).
137. При всій своїй вірності оригіналові й авторові, при всій правдивості й адекватності переклад неминує 51) надає певні тлумачення ідеям і цінностям, відтінює ті чи інші тонкощі значень, увиразнює, підкреслює й підсилює актуальні деталі (В. Рад., с. 26).

138. Тому інколи править за 52) зброю й арену світоглядної боротьби, зокрема в разі подання текстів художніх, сакральних, правових, давніх літописних, джерел наукової спадщини (В. Рад., с. 27).
139. Згадаймо, що через принципові різночитання угод, святих писань та історичних пам'яток нерідко ставалися суспільні розколи і криваві війни (В. Рад., с. 27).
140. І нині конфесії не одностайні навіть щодо того, як іменувати святих і діячів церкви: Іван, Йоан чи Іоан (В. Рад., с. 27).
141. Провідником ідеології переклад виступає в широкому діапазоні – від тлумачення окремого слова до видавничої стратегії країни (В. Рад., с. 27).
142. Особливо виразно виявляє властивість до різночитань переклад художній, причому крізь свою основну функцію – естетичну, котра є виявом життя самого твору, але разом з тим і своєрідним способом осяяння ним та переродження його в іншу словесну матерію – життям перекладача у творі, коли опосередковане оригіналом пізнання світу (В. Рад., с. 27).
143. Вимог до перекладу п'єси зазвичай ставиться чимало: повнота й відповідність предметного змісту, природність і сценічність мовлення, милозвучність, дохідливість висловлювання, драматизм дії, точність і психічна доречність образної деталі, її емоційно-оцінна рівносильність, індивідуальна характерність лексики й інтонацій, виразність натяків і глибина підтексту, рівнотривалість(еквілінеарність) тощо, – однак дві-три найвагоміші щораз відтіснятимуть решту (В. Рад., с. 30).
144. Діє принцип „інша мета – інакший переклад” (В. Рад., с. 30).
145. Або різні завдання – різні (різнопрофільні) перекладачі (В. Рад., с. 30).
146. Панівну або єдину функцію спеціального перекладу наперед визначено, однак і в її межах перекладацькі турніри – природна річ (В. Рад., с. 30).
147. Різновидами спеціального перекладу можна вважати навчальний, науковий текстологічний, машинний, скорочений, адаптаційний, підрядковий тощо (В. Рад., с. 30).

148. Розмаїття завдань у межах кожного різновиду легко допускає поділ його на підвиди (В. Рад., с. 39).
149. До речі, багатючий потенціал навчального перекладу давно на часі розкрити належним чином, зокрема таксономічно (В. Рад., с. 30).
150. Справедливості ради відзначмо, що переклад часом і вводить в оману – внаслідок щирого недомислу і невдалих експериментів тлумача або коли той вдається до умисного кривотлумачення, видає своє за чуже (В. Рад., с. 30).
151. Про таку „роль” годі було б тут згадувати, тим паче, що йдеться про спотворення, неповноцінний переклад, підробку, щодо яких застережлива критика випрацювала жорсткий і немилосердний оцінний словник (В. Рад., с. 30).
152. Проте методологічно така ситуація означає, що можуть бути й антифункції (В. Рад., с. 30).
153. Те саме ми спостерігаємо також у випадку роздвоєння функції утвердження мови на захисну й агресивну (В. Рад., с. 30).
154. Інакше кажучи, функція здатна переходити у свою протилежність (В. Рад., с. 30).
155. І притому крайню, прикладом чого є один із видів літературної фальсифікації – стилізований під переклад оригінальний твір, приписаний вигаданому авторові (В. Рад., с. 30).
156. Слід зважити на те, що перекладачі часто керуються в роботі не до кінця усвідомленими цілями й мотивами (В. Рад., с. 31).
157. Такі нечіткі й неосмислені, але потужні творчі імперативи-рушії і не опредмечуються словом інакше, як через текст перекладу, – тлумач не ділиться ними з оточенням, не формулює їх логічно навіть самому собі (В. Рад., с. 31).
158. Він осягає їх лише дією – лише тоді, коли відчуває опір матеріалу і докладає зусиль у самому процесі праці (В. Рад., с. 31).

159. Втім, замислитися над тим, що вело його голос, його перо, він може потім, коли про плід його спонук, старань, мук і осяянь судять користувач і критика (В. Рад., с. 31).
160. І все-таки майстри перекладу оприлюднюють у друці свої переробки доволі рідко, а чернетки, тобто власну лабораторію, нищать нещадно, з тією затаєю немилосердністю, що її ніяк не пояснити виключно кромністю, – тому зазвичай єдина й остаточна редакція тексту як документ дії лише інтригує багатьма своїми загадками (В. Рад., с. 31).
161. А тимчасом очевидною є потреба надати творчому чуттю та інтуїції чітких формул осмисленого досвіду, який можна шліфувати й передавати у спадок початківцям (В. Рад., с. 31).
162. У цьому розумінні цінним орієнтиром стає навіть спрощений перелік того, що перекладач спроможний досягти своєю працею, – вступні оглядини того фахового потенціалу, який надає сенсу знаряддям майстерні (В. Рад., с. 31).
163. До речі, такий реєстр „вузликів для запам’ятовування” новачкам не завадить перекласти всіма доступними їм мовами (В. Рад., с. 31).
164. А з ним – і свідчення відомих особистостей про відкриті ними можливості перекладу, взявши до уваги, а) що їхні узагальнення ступенюються від філософії до буденних потреб, б) що, знову-таки, ці зерна істини вирощені особисто, зросли з практики історично й мають далі лягти на конкретний ґрунт, в) що формалізація творчого досвіду – це не апріорний взірець стратегії, а тим паче не рецептура натхнення (В. Рад., с. 31).
165. Одначе звернімо увагу на такий факт: з польської та німецької мов статті І. Франка для його 50-томника перекладено (ще й адаптовано до сучасніших норм слововжитку), а з російської, що друкувалися в іншій імперії, – ні (В. Рад., с. 33).
166. З чого б це? (В. Рад., с. 33).

167. Чому класика не впустили в рідну мову, обмеживши право особистості і її голосу одне на одного? (В. Рад., с. 33).
168. Чому виставили поліглота за білінгва? (В. Рад., с. 33).
169. Що стоїть за цим винятком, а точніше – за звичними для підросійської України валуєвсько-сусловським утиском і привілеєм?.. (В. Рад., с. 33).
170. М. Рильський 1937 року, коли в одежі українського слова разом вийшли солідні фоліанти О. Пушкіна „Вибрані твори” (у 2-х томах), „Вибрана проза” та „Євгеній Онегін” (у його ж, М. Рильського, віртуозному тлумаченні), відзначав (В. Рад., с. 33).
171. Це, по-перше, спосіб наблизити пушкінську спадщину до широких мас нашого народу, які думають і говорять українською мовою, – отже, значить, переклади є трамплін до дальшого ознайомлення з творчістю Пушкіна в оригіналі; а по-друге, який це прекрасний спосіб вигострити свою мовну зброю, піднести українську мовну культуру на вищий щабель розвитку! (В. Рад., с. 33).
172. Переклади Пушкіна на українську мову збагачують, отже, українську мову, українську поезію, літературу взагалі (В. Рад., с. 33).
173. Ми певні, що поети, перекладачі, працюючи над перекладами з Пушкіна, відчували, як при тяжкому, але й радісному шуканні словесного еквівалента, – а коли й не еквівалента, то хоч паралелі пушкінському оригіналу, – як вони поширюють свій власний творчий світогляд, удосконалюють свої власні творчі засоби” (В. Рад., с. 33).
174. Примітно, що за сім десятиліть відбулася переоцінка ваги означених М. Рильським функцій перекладу, які сьогодні акцентує інакше, додаючи до них ті, які наш класик і не згадував (В. Рад., с. 33).
175. Ясна річ: двомовність (чи багатомовність) створює специфічні умови для перекладу (В. Рад., с. 34).
176. Білоруський теоретик В. Рагойша слушно зауважує, що вона знижує інформаційно-ознайомчу функцію перекладу, підвищуючи роль інших (В. Рад., с. 34).

177. До них належать розкладка змісту, відтінювання, актуалізація, усотування нових значень, гра синонімічних форм, самовираження, стильовий експеримент тощо (В. Рад., с. 34).
178. Текст оригіналу один і тим обмежений – варіантів перекладу, причому повноцінного, може бути багато чи й безліч (В. Рад., с. 34).
179. Поле взаємодії варіантів надає їм певних переваг над оригіналом (В. Рад., с. 34).
180. Очевидно, що вимоги до перекладу – не те саме, що його дієвість чи фактична „споживча” цінність (В. Рад., с. 34).
181. Нігілізм і скепсис щодо можливостей перекладу не в силі здолати іншу всюдисущу крайність – надмірні очікування (В. Рад., с. 34).
182. Рожеве розуміння обов’язку часто відвертає від самої природи явища, його парадоксів, того, що ж насправді діється в перекладі, чим ця праця здатна прислужитися (В. Рад., с. 35).
183. Відомо: перекладачеві негоже поліпшувати твір (В. Рад., с. 35).
184. Цей припис – аксіома, але він не розкриває естетики й аксіології перекладу (В. Рад., с. 35).
185. Якщо перекладачі, на думку Гете, – це „клопітливі свахи, які на різні лади розхвалюють нам красуню, обкутану ледь прозорим серпанком, розпалюючи непогамовану жагу до оригіналу” [29], то й сам автор оригіналу здатний виклика́ти інтерес до того, як його перекладено (В. Рад., с. 35).
186. А його автентичний почерк – прихилити до тих чи інших прочитань і мистецтва урізноманітнювати способи вираження (В. Рад., с. 35).
187. Переклад може мати вартості, яких годі шукати в першотворі (В. Рад., с. 35).
188. Може зняти павутину віків з першотвору (В. Рад., с. 35).
189. Може вивищитися над ним силою виразності, залишаючись вірним йому і правдивим, – коли сама мова розкриває обійми назустріч вже оформленій

- думці, надаючи перекладачеві вигоди, яких не міг мати автор (В. Рад., с. 35).
190. Гріх відмовити Феніксу поезії, коли він сам приймає те, що до фактури вірша аж проситься, хтиво лине, невідчепно пристає: глибшу асоціацію, переконливіший епітет, різкіше протиставлення, точніший синонім, місткішу метафору, стисліший фразеологізм, милозвучніший перегук, розкутіший синтаксис, влучнішу риму тощо (В. Рад., с. 35).
191. Тим-то трапляються випадки [30], коли сам автор відзначає неабиякі набутки перекладу і навіть віддає йому перевагу над власним твором (В. Рад., с. 35).
192. Той самий Гете зачудовувався своїм свіжим французьким „Фаустом” і свідчив, що „Герман і Доротея” йому більше до душі в перекладі латиною. „Фауст”, наголошував Гете, „був ачатий у похмурій стихії, його дія відбувається в моторошній, хоч і різноманітній обстановці (В. Рад., с. 35).
193. Варто пам’ятати, що переклад здатний служити меті, яку перекладач зовсім не ставив собі або й не міг передбачити (В. Рад., с. 35).
194. Так буває, зокрема, через тривалий час або в третій країні. Як зазначалося, з перекладів теж багато перекладають, за ними відновлюють втрачені першоджерела, вивчають мову оригіналу або самого перекладу (В. Рад., с. 35).
195. Примітно, що прикладами з перекладів І. Франка, Л. Українки, П. Тичини, М. Рильського, М. Бажана та багатьох інших класиківілюструються статті в наших словниках (В. Рад., с. 35).
196. Бувають переклади заробітчанські, (не)актуальні, канонічні, авторизовані, прохідні на певний рівень, наприклад, схвалені до друку, удостоєні премій чи високого випробування портфелем Г. Кочура... (В. Рад., с. 36).
197. За лихоліття переклади служили способом висловити власний біль, езоповими натяками і кличем до сокири, оберталися репресіями проти перекладачів, вилежувалися по шухлядах через те, що їх довго не

друкували, піддавалися цензурі, спаленню й публічному ганьбленню (В. Рад., с. 36).

198. Воістину, на що здатний переклад – вічна загадка для людського розуму, який сам, за влучним висловом А. Шлегеля, може тільки одне – перекладати (В. Рад., с. 36).

Синтаксичні конструкції англomовного наукового дискурсу

199. The citation of Quine and Tarski in support of the theory of meaning must itself be a confusion of meaning and reference, since both Tarski and Quine have done important work in the theory of reference (CH, с. 8).
200. This is the branch where real progress has been made; but it is also the branch that has little interest for linguists (CH, с. 11).
201. (The primitive notions of a theory are those that are not analyzed within the theory, but are taken for granted as a basis for constructing the theory.) (CH, с. 9).
202. Actually, the well-known discrepancy between the material conditional of logic and the «if-then» of English (which seems to be true only if there is some kind of connection in content between antecedent and consequent) (CH, с.4).
203. But there are other points in linguistic theory, it may be argued, where meaning is involved, and where problems can be solved by logical syntax and semantics (CH, с. 11).
204. In particular, he claims that the prevalent conception of syntax among linguists cannot lead to the definition and fruitful analysis of such relations as that between oculist and eye-doctor, and that between the active and the passive (CH, с. 11).
205. No one can quarrel with the suggestion that linguists interest themselves in meaning or transformation rules (CH, с. 9).
206. What is the source of this ‘greater adequacy’ of the suggested approach? (CH, с. 8).
207. But what in fact are these primitive notions? (CH, с. 8).

208. In fact, this primitive alone will be sufficient with no further theoretical work at all. (CH, c. 9).
209. It is no use arguing that models seem to be useful in other fields (CH, c. 9).
210. I think that a closer investigation of the assumptions and concerns of logical syntax and semantics will show that the hope of applying the results which the hope of applying the results which have been achieved in these fields to the solution of linguistic problems is illusory (CH, c. 5).
211. Such a definition, which up to the present has perhaps never even been sketched, would be a fundamental contribution at once to philology and philosophy (CH, c. 9).
212. The relation between oculist and eye-doctor could certainly be much clearer if we had an adequate operational, behavioral count of synonymy, but it is hardly necessary to study semantics to become convinced of this truism (CH, c. 6).
213. Similarly, if one of our primitives is «synonymous» (CH, c. 6).
214. Furthermore, there are clear cases of types of inference which are apparently not statable in syntactic terms, except in the utterly trivial sense that any utterance, hence any inference, can be stated and thus put in the appropriate list; the inference from This is red to This is colored is a perfectly good instance (CH, c. 5).
215. There exists a conception of syntax, due to Carnap, that is purely formal (structural) and adequate in a sense in which the conception prevalent among American structural linguists is not (CH, c.11).
216. At the outset of his paper, Bar-Hillel asserts that there are certain 'rigorous, structural procedures', over and above distributional procedures, which are much more powerful than the latter, and which linguists have been neglecting because of lack of acquaintance with logical syntax (CH, c. 9).
217. It appears, then, that artificial languages are neither special cases nor idealized versions of natural languages (CH, c. 11).

218. No analogies with physics will circumvent the necessity of demonstrating that a given model can be interpreted in an interesting and objective way, yielding effective and interesting solutions to current problems (CH, c. 5).
219. The conception of syntax which Bar-Hillel advocates is formal, rigorous, and structural in the sense that any distinction which the linguist is interested in establishing for a particular language can be attained by listing the elements which are held to have the properties in question (CH, c. 5).
220. In another sense, the physicist constructs his laws in terms of such ideal elements as rigid bodies and perfect vacuums, which are not found even in the laboratory (CH, c. 7).
221. The distinction between the theory of reference and the theory of meaning is an important one, but in fact only Carnap, among the three logicians named, has attempted to build a theory of meaning (CH, c. 5).
222. It must analyze, not assume, some interesting notions, and it must be applicable in a reasonably unambiguous way (CH, c. 5).
223. We cannot measure the deviations in the behavior of actual languages from that of the artificial systems that we invent (CH, c. 44).
224. The terms themselves remain as much in need of explanation, clarification, and operational analysis after a system of semantics has been constructed upon them as primitives, as before (CH, c. 37).
225. All butter melts at 150° we can infer If that piece of butter had been heated to 150° it would have melted (CH, c. 40).
226. It seems that reference to it here is irrelevant (CH, c. 42).
227. It appears, then, that artificial languages are neither special cases nor idealized versions of natural language (CH, c. 44).
228. Although it is impossible to go into Carnap's ramified and carefully constructed systems in this paper, it will be revealing to mention certain characteristic features (CH, c. 38).
229. Thus none of these theories provides analysis or understanding of this notion, if it did not exist before (CH, c. 38).

230. Within the general framework of logical syntax, we might do this by listing the inferences in question as postulates (so-called meaning postulates) of the language system in question (CH, c. 38).
231. Thus Bar-Hillel assures linguists that logical syntax is formal, and that the active-passive relation is one of formal consequence (CH, c. 37).
232. This observation is sufficient to establish my point, but one minor illusion should be dispelled at the same time (CH, c. 39).
233. Actually, the well-known discrepancy between the material conditional of logic and the «if-then» of English (which seems to be true only if there is some kind of connection in content between antecedent and consequent) should be enough to warn anyone not to make a blind leap from mathematical systems to ordinary linguistic behavior (CH, c. 40).
234. We can return to the assertion by Bar-Hillel In the light of this discussion we can return to the assertion by Bar-Hillel that «Carnap has shown that even transformation aspects of syntax can be described without appeal to meanings» (CH, c. 40).
235. This is perhaps Quine's most trenchant attack on current formulations of the theory of meaning, Carnap's and others (CH, c. 41).
236. Evidently logical syntax and semantics can bring the linguist no nearer to an adequate conception of synonymy or transformation (CH, c. 42).
237. On the one hand, he deals with simple objects in the laboratory, such as balls rolling down an inclined plane, rather than with avalanches it forming down a mountainside; he will attempt to explain the latter as a complex of the laws established in terms of the behavior of the simpler objects (CH, c. 43).
238. On the other hand, when a psychologist observes the behavior of rats in a laboratory, we are less inclined to accept the assumption that the laws which govern this behavior also govern the behavior of rats in the outside world, or human beings in social situations (CH, c. 43).
239. Such examples can easily be multiplied (CH, c. 40).

240. The flag is black and white, from which we cannot infer The flag is black (CH, c. 40).
241. But it is clear that such an ad-hoc approach to the problem of classification and characterization of elements in particular languages will be of no help to linguists, who are interested (CH, c. 39).
242. This is quite correct, and should serve as a warning to anyone who attempts a too-facile identification of distribution with meaning, where ‘distribution’ is not carefully analyzed (CH, c. 44).
243. Scheffler, who has made this point in a quite general form,¹⁵ goes on to develop the argument that any analysis of synonymy must fail to achieve one of its main purposes, that of describing substitution in indirect discourse (CH, c. 45).
244. Bar-Hillel indeed asserts that the more powerful techniques of logical syntax will actually enable linguists to avoid certain considerations of meaning, while distributional techniques will fail to do so (CH, c. 42).
245. This list is given either as a set of meaning postulates or by some other device — e.g. a list of «semantical rules» (CH, c. 42).
246. His development was an interesting one for logic, since such syntactic treatment had been, and was to continue to be, the source of immense progress in logic and the foundations of mathematics (CH, c. 40).
247. But from this we learn nothing about inference in ordinary linguistic behavior (CH, c. 40).
248. Similarly, he will attempt to account PRECISELY for deviations from the ideal in terms of physically significant notions such as the measurable and calculable effects of friction, air resistance, and limitations of his equipment—all notions which are part of physical theory (CH, c. 10).
249. We have no way of knowing whether an artificial language is closer to English if such a sentence as A man is a rational animal is listed as analytic, synthetic, or neither, since we can demonstrate nothing about the behavior of natural languages in the relevant respects (CH, c. 11).

250. Thus we know as little about synonymy after constructing an artificial language as we did before (CH, c. 9).
251. Is it possible to provide answers to problems of synonymy and transformation by extending the methods of linguistics? (CH, c. 5).
252. Note that I am not criticizing the notion that artificial languages may be useful for philosophical purposes (CH, c. 5).
253. Nor am I'm arguing that the construction of artificial models cannot increase our awareness of the subtleties of actual language; there are examples of philosophical work which do just this (CH, c. 3).
254. Furthermore, I am not arguing that logic cannot be used in linguistics.
255. We do not yet know (CH, c. 3).
256. I agree in this instance with the spirit of his remarks (CH, c. 5).
257. I do object to the thesis that incorporating logical syntax and semantics into linguistic theory (CH, c. 11).
258. The relevance of logical syntax and semantics (at least as we now know them) to this study is very dubious (CH, c. 9).
259. The direct analysis of these [natural languages], which has been prevalent hitherto, must inevitably fail, just as a physicist would be frustrated were he from the outset to attempt to relate his laws to natural things—trees, stones, and so on (CH, c. 10).
260. But it does this on the basis of the assumption, which he will attempt in every way to verify, that complex objects follow the same laws outside the laboratory (CH, c. 10).
261. In particular, we can solve the problems of synonymy and transformation in English by the formal procedure of listing synonymous pairs under the heading «synonyms» in the grammar, and transformational pairs under the heading «transformations» (CH, c. 11).
262. I have pointed out that if they find adequate tests, then logical syntax and semantics will scarcely interest them, since the tests alone will apparently solve

- exactly as many of their problems as the tests together with the whole edifice of logical syntax and semantics (CH, c. 8).
263. Now if we do take the consequence relation as an unanalyzed imitative relation holding in just the cases that we would like to consider to be grammatical transformations', including for instance the case of active-passive, then it will hardly be surprising that the conception of syntax based on his primitive will be adequate to provide such relations as that of active (CH, c. 4).
264. The primitive notions of a theory are those that are not analyzed within the theory, but are taken for granted as a basis for constructing the theory (CH, c. 11).
265. If one of our primitives is «synonymous», and if this holds in just the cases that we want, e.g. between oculist and eye-doctor (but not between Washington and the capital of the United States), then there will indeed be little difficulty in establishing the relation between oculist and eye-doctor (CH, c. 5).
266. And if he is concerned about the question why An oculist is an eye-doctor is a meaning postulate, while Washington is the capital of the United States is not, he can be assured that there is a rigorous procedure for making this distinction, namely, to list the former sentence under the heading 'meaning postulates' and not to list the latter (CH, c. 11).
267. Note that I am not criticizing the notion that artificial languages may be useful for philosophical purposes (CH, c. 4).
268. This is the branch where real progress has been made; but it is also the branch that has little interest for linguists (CH, c. 4).
269. It is conceivable that Carnapian constructions might some day provide some insight into these problems, but the burden of proof in such a case is on the model-builder (CH, c. 4).
270. This assumption is justified by its success in explaining natural phenomena, and in predicting and controlling the behavior of complex objects (CH, c. 7).
271. The ball rolls down the inclined plane exactly as it does, the rats behave exactly as they do; but an artificial language has whatever properties its maker determines it to have (CH, c. 7).

272. Such a view, I have argued, is incorrect (CH, c. 7).
273. It might well be that what passes as inference in the ordinary discourse of daily life can be stated exclusively in terms of meaning (CH, c. 7).
274. Bar-Hillel suggests that confusion of meaning and reference may have led linguists to disregard meaning, which is their proper concern, because questions of reference (truth etc.) do not fall within linguistics (CH, c. 7).
275. This attempt we have discussed above, and have found its basic inadequacy for linguistics to result from the fact that the notions taken for granted are just those which the linguist would like to see analyzed (CH, c. 8).
276. Tarski's work is completely in the theory of reference (CH, c. 8).
277. Quine does discuss the theory of meaning, but only to develop his notion that it remains in pretty much the state that repelled Bloomfield (CH, c. 8).
278. This gives an incorrect impression of the field of semantics (CH, c. 11).
279. But from All the coins in my pocket on V-E day were silver we cannot infer If this penny had been in my pocket on V-E day it would have been silver (CH, c. 11).
280. Yet the two inferences have the same «logical structure» (CH, c. 11).
281. If another example is needed, consider The man is tall and thin, from which we can infer The man is tall, as opposed to the «syntactically identical» (CH, c. 11).
282. Carnap has developed certain so-called artificial languages, in which what are called transformation rules can be stated in purely syntactic, i.e. typographical terms (CH, c. 11).
283. But from this we learn nothing about inference in ordinary linguistic behavior (CH, c. 11).
284. It might well be that what passes as inference in the ordinary discourse of daily life can be stated exclusively in terms of meaning (CH, c. 11).
285. There are several senses in which a physicist can be said to be dealing with dealized situations (CH, c. 9).

286. The relation of commutability may be sufficient as a basis for formational analysis, but other relations, such as that of formal consequence, must be added for transformational analysis (CH, c. 8).
287. And if he is concerned about the question why An oculist is an eye-doctor is a meaning postulate, while Washington is the capital of the United States is not, he can be assured that there is a rigorous procedure for making this distinction, namely, to list the former sentence under the heading 'meaning postulates' and not to list the latter (CH, c. 8).
288. But it is clear that such an ad-hoc approach to the problem of classification and characterization of elements in particular languages will be of no help to linguists, who are interested existence and necessity¹² as an example of the work in semantics which has so revitalized the science that linguists may now freely use meaning (CH, c. 8).
289. In the light of this discussion we can return to the assertion by Bar-Hillel that «Carnap has shown that even transformation aspects of syntax can be described without appeal to meanings» (CH, c. 9).
290. This development was an interesting one for logic, since such syntactic treatment had been, and was to continue to be, the source of immense progress in logic and the foundations of mathematics (CH, c. 9).
291. But from this we learn nothing about inference in ordinary linguistic behavior (CH, c. 5).
292. It might well be that what passes as inference in the ordinary discourse of daily life can be stated exclusively in terms of meaning (CH, c. 5).
293. There are several senses in which a physicist can be said to be dealing with dealized situations (CH, c. 6).
294. Thus we know as little about synonymy after constructing an artificial language as we did before (CH, c. 6).
295. A general argument «for or against» models is pointless (CH, c. 6).
296. This argument makes the valid point that two interpretations of «distribution» cannot be used to develop a concept of synonymy (CH, c. 4).

297. We may now ask how the quoted conclusion follows from this correct argument (CH, c. 4).
298. Since in his *Methods of structural linguistics* Harris never discusses the «transformational part of syntax», the argument cannot refer to any part of this book (CH, c. 4).
299. Harris does discuss transformations in his article *Discourse analysis* (CH, c. 3).
300. No question of synonymy is involved, and the fallacy in question is not to be found (CH, c. 5).
301. But in the only section of this paper in which Harris treats this type (24-5), he explicitly avoids the fallacy cited by Bar-Hillel (CH, c. 5).
302. This is the whole point of discourse analysis (CH, c. 6).
303. While the argument in Bar-Hillel's paper is correct, it has no bearing on the criticism of Harris's proposals that he infers from it (CH, c. 6).
304. Note that I am not criticizing the notion that artificial languages may be useful for philosophical purposes (CH, c. 4).
305. The conception of syntax which Bar-Hillel advocates is formal, rigorous, and structural in the sense that any distinction which the linguist is interested in establishing for a particular language can be attained by listing the elements which are held to have the properties in question. (CH, c. 4).
306. In particular, we can solve the problems of synonymy and transformation in English by the formal procedure of listing synonymous pairs under the heading «synonyms» in the grammar, and transformational pairs under the heading «transformations» (CH, c. 4)
307. I have pointed out that if they find adequate tests, then logical syntax and semantics will scarcely interest them, since the tests alone will apparently solve exactly as many of their problems as the tests together with the whole edifice of logical syntax and semantics (CH, c. 4).
308. Hence they have no direct bearing on the program of developing an adequate linguistic theory (CH, c. 5).

309. No one would say that a newspaper page is black (CH, c. 5).
310. Appeal to hypothetical languages of an artificially simple kind could conceivably be useful in clarifying analyticity, if the mental or behavioral or cultural factors relevant to analyticity (CH, c. 5).
311. In view of the immediate inter definability, we can substitute «synonymy» for «analyticity» in the quotations above (CH, c. 6).
312. If another example is needed, consider The man is tall and thin, from which we can infer The man is tall, as opposed to the «syntactically identical» (CH, c. 11).
313. Thus none of these theories provides analysis or understanding of this notion, if it did not exist before (CH, c. 7).
314. But the argument supporting this contention contains a serious misrepresentation of Harris' proposals (CH, c. 7).
315. But in indirect discourse this is in general not true. (CH, c. 7).
316. This conception entails a certain fusion between grammar and logic, with grammar treating approximately the formational part of syntax and logic its transformational part (CH, c. 10).
317. The relation of commutability may be sufficient as a basis for formational analysis, but other relations, such as that of formal consequence, must be added for transformational analysis (CH, c. 10).
318. None of Carnap's results is being used, but only the act that Carnap considered such notions as «formal consequence» and «synonymy» to be so clear that he could significantly construct various theories taking these notions as primitive terms not requiring analysis (CH, c. 11).
319. Naturally, the terms themselves remain as much in need of explanation, clarification, and operational analysis after a system of semantics has been constructed upon them as primitives, as before (CH, c. 11).
320. This is colored (if we have decided somehow that this is a valid inference) (CH, c. 8).

321. Thus none of these theories provides analysis or understanding of this notion, if it did not exist before (CH, c. 11).
322. Hence they have no direct bearing on the program of developing an adequate linguistic theory (CH, c. 12).
323. Furthermore, we read that «Bloomfield's strictures against semantics and the use of meaning for linguistic description, though valid against the state of that field at the time he wrote, do not hold against this revitalized science in the form given to it by Tarski, Carnap, Quine, and others» (CH, c. 12).
324. On the one hand, he deals with simple objects in the laboratory, such as balls rolling down an inclined plane, rather than with avalanches storming down a mountainside (CH, c. 14).
325. It is clear that Carnap has «shown» nothing about inference in ordinary language (except in a trivial sense), as he would no doubt be the first to state (CH, c. 12).
326. Bar-Hillel indeed asserts that the more powerful techniques of logical syntax will actually enable linguists to avoid certain considerations of meaning, while distributional techniques will fail to do so (CH, c. 4).
327. The logician will look primarily for other features of his system, such as simplicity of handling, fruitfulness for science, and ease of deduction and computation, with close correspondence to a natural language as only a secondary desideratum (CH, c. 12).
328. The inference from this is red to this is colored is a perfectly good instance (CH, c. 5).
329. Or consider a case pointed out by Goodman (CH, c. 5).
330. What is the source of this «greater adequacy» of the suggested approach? (CH, c. 8);
331. But what in fact are these primitive notions? (CH, c. 8).
332. Suppose, then, that we adopt the simplest assumption: the Great Leap Forward yields Merge (CH, c. 8).

333. Notice, first, that the theory is obviously not «incomprehensible» on his terms (CH, c. 13).
334. I would like to repeat that it was the great merit of structural linguistics, as of Hullian learning theory in its early stages and of several other modern developments (CH, c. 13).
335. In any event, I would not want what I am saying to be confused with other, entirely different attempts to revive a theory of human instinct (CH, c. 61).
336. I agree in this instance with the spirit of his remarks (CH, c. 5).
337. I think, to trace in somewhat greater detail the specific course of development of linguistic theory during the modern period (CH, c. 8).
338. When I make some arbitrary statement in a human language – say, that «the rise of supranational corporations poses new dangers for human freedom» .
339. I am not selecting a point along some linguistic dimension that signals a corresponding point along an associated nonlinguistic dimension (CH, c. 61).
340. In my opinion – that the approach is not only inadequate but misguided in basic and important ways dimension (CH, c. 4).
341. The study of this question is one of the most controversial aspects of current work, and, in my opinion, likely to be one of the most fruitful (CH, c. 164).
342. To my knowledge, the only substantive proposal to deal with the problem of acquisition of knowledge of language is the rationalist conception that I have outlined (CH, c. 76).
343. Evidently, such taxonomic analysis leaves no place for deep structure in the sense of philosophical grammar (CH, c. 15).
344. In fact, even the simplest and most basic points discussed in these essays have been widely misconstrued (CH, c. 15).
345. There may be – I think is – some reason to introduce an asymmetrical operation, for adjuncts, basically serving the function of composition of predicates (CH c. 21).
346. Actually, the well-known discrepancy between the material conditional of logic and the «if-then» of English (which seems to be true only if there is some

kind of connection in content between antecedent and consequent) should be enough to warn anyone not to make a blind leap from mathematical systems to ordinary linguistic behavior (CH, c. 6).

347. Later he urges that linguists «follow Carnap's lead» even further introducing semantic notions for, presumably an even more adequate theory (CH, c. 16).
348. He argues that the evolution of language passed through several stages, in particular a «lower stage» in which vocal gestures are used for expression of emotional state (CH, c. 16).
349. Unfortunately, philosophical grammar is very poorly known today (CH, c. 13).
350. My own estimate of the situation is that the real problem for tomorrow is that of discovering an assumption regarding innate structure that is sufficiently rich, not that of finding one that is simple or elementary enough to be «plausible» (CH, c. 61).
351. Similarly, if one of our primitives is «synonymous», and if this holds in just the cases that we want, e.g. between oculist and eye-doctor (but not between Washington and the capital of the United States), then there will indeed be little difficulty in establishing the relation between oculist and eye-doctor (CH, c. 37).
352. But it is at once clear that the reference to Carnap, logical syntax, and semantics is hardly to the point here. None of Carnap's results is being used, but only the fact that Carnap considered such notions as «formal consequence» and «synonymy» to be so clear that he could significantly construct various theories taking these notions as primitive terms not requiring analysis (CH, c. 37).
353. Naturally, the terms themselves remain as much in need of explanation, clarification, and operational analysis after a system of semantics has been constructed upon them as primitives, as before (CH, c. 37).
354. Thus none of these theories provides analysis or understanding of this notion, if it did not exist before. In logical syntax, the formal character of the notion of analyticity (and thus of synonymy as well) lies essentially in the fact that the membership of the different classes of terms (logical and descriptive), and the

- particular formal (i.e. typographical) properties which will signify analyticity can be enumerated by listing (CH, c. 38).
355. But if the vocabulary of the language extends beyond logic, and its «descriptive» part includes such terms as red, blue, and colored, then we must account for the validity of the inference from This is red to This is not blue or to This is colored (if we have decided somehow that this is a valid inference) (CH, c. 38).
356. At the outset of his paper, Bar-Hillel asserts that there are certain «rigorous, structural procedures», over and above distributional procedures, which are much more powerful than the latter, and which linguists have been neglecting because of lack of acquaintance with logical syntax (CH, c. 38).
357. It is important to realize that it is the procedure outlined above (listing of synonyms and listing of the formal properties that determine valid inference) that is the rigorous structural procedure which linguists are admonished to disregard no longer (CH, c. 38).
358. The word «formal» has played a rather crucial role in this discussion. Thus Bar-Hillel assures linguists that logical syntax is formal, and that the active—passive relation is one of formal consequence (CH, c. 38).
359. This is true, but in a sense which has turned out upon closer investigation to be trivial for linguistics.
360. The word «formal» has misleading connotations (CH, c. 38).
361. To say that a relation is formal is to say nothing more than that it holds between linguistic expressions (CH, c. 5).
362. In this sense active — passive is a formal relation, but so is the relation 'longer by three words', which holds for instance between the sentences John did not come home and John came (CH, c. 5).
363. In view of the greater adequacy claimed for logical syntax, it may come as a surprise to realize that logical syntax gives us no way of determining which of these formal relations (active—passive, or three-words-longer) is to be considered a relation of formal consequence (CH, c. 38).

364. Similarly, modern semantics gives us no way of determining whether synonymy (also a formal syntactic relation if you like, since it holds between linguistic expressions) holds between oculist and eye-doctor, or between oculist and horse (CH, c. 38).
365. The point is that while these relations are formal in the sense that they hold between linguistic expressions, they do not have the further property, as far as we now know, that systematic investigation of linguistic expressions alone will suffice to determine the linguistic expressions of which they hold (CH, c. 38).
366. Thus logical syntax and semantics provide no grounds for determining synonymy and consequence relations (CH, c. 38).
367. The only assistance that these disciplines offer to linguistics is to point out that consequence is a relation between sentences, and synonymy a relation between words, and that if we knew the results of linguistic analysis before such analysis was undertaken, we could write down an immense list of synonyms and valid inferences (CH, c. 38).
368. The word «formal» disguises this triviality (CH, c. 38).
369. One could argue that the lists in question might not be unmanageably large—that in the case of formal consequence, at least, it would suffice to give rules only for certain «logical particles» such as and, not, all (CH, c. 39).
370. In the light of this discussion we can return to the assertion by Bar-Hillel that «Carnap has shown that even transformation aspects of syntax can be described without appeal to meanings» (CH, c. 39).
371. It is clear that Carnap has «shown» nothing about inference in ordinary language (except in a trivial sense), as he would no doubt be the first to state (CH, c. 39).
372. Carnap has developed certain so-called artificial languages, in which what are called transformation rules can be stated in purely syntactic, i.e. typographical terms (CH, c. 40).

373. This development was an interesting one for logic, since such syntactic treatment had been, and was to continue to be, the source of immense progress in logic and the foundations of mathematics (CH, c. 40).
374. But from this we learn nothing about inference in ordinary linguistic behavior (CH, c. 40).
375. It might well be that what passes as inference in the ordinary discourse of daily life can be stated exclusively in terms of meaning (CH, c. 40).
376. The question as to the nature of inference in natural languages can scarcely be intelligibly put now, since we have almost no systematic knowledge about inference or meaning in ordinary linguistic behavior, and no study of new and deeper foundations for mathematics can be expected to tell us more about this (CH, c. 40).
377. Quine does discuss the theory of meaning, but only to develop his notion that it remains in pretty much the state that repelled Bloomfield (CH, c. 40).
378. Bar-Hillel cites Quine's Notes on existence and necessity as an example of the work in semantics which has so revitalized the science that linguists may now freely use meaning (CH, c. 40).
379. Yet in this article, Quine is so far from holding this position that he can assert that «The relation of synonymy ... calls for a definition or a criterion in psychological and linguistic terms» (CH, c. 40).
380. Such a definition, which up to the present has perhaps never even been sketched, would be a fundamental contribution at once to philology and philosophy (CH, c. 40).
381. But a model which takes analyticity merely as an irreducible character is unlikely to throw light on the problem of explicating analyticity.' In view of the immediate interdefinability, we can substitute 'synonymy' for 'analyticity' in the quotations above (CH, c. 41).
382. The citation of Quine and Tarski in support of the theory of meaning must itself be a confusion of meaning and reference, since both Tarski and Quine have done important work in the theory of reference (CH, c. 41).

383. This is the branch where real progress has been made; but it is also the branch that has little interest for linguists (CH, c. 41).
384. Thus the difference is one of degree rather than of kind, and this is apparently what suggests to Bar-Hillel the legitimacy of drawing conclusions about natural languages from systems constructed for the study of the foundations of mathematics or science (CH, c. 41).
385. But one might as well argue that a science-fiction writer or an abstract artist is doing roughly the same thing as a physicist, and that we can make inferences from the creations of the one to the descriptions of the other. For a linguist can be said to construct artificial language systems only in the sense that a physicist describes the behavior of objects in an artificial world (CH, c. 41).
386. This argument makes the valid point that two interpretations of 'distribution' cannot be used to develop a concept of synonymy (CH, c. 43).
387. That is, we cannot define «X is synonymous with Y» as «X and Y are mutually substitutable in the class of all grammatical sentences'» or ... in the class of all sentences which constitute a given corpus» (CH, c. 43).
388. This is quite correct, and should serve as a warning to anyone who attempts a too-facile identification of distribution with meaning, where «distribution» is not carefully analyzed. We may now ask how the quoted conclusion follows from this correct argument (CH, c. 44).
389. But the argument supporting this contention contains a serious misrepresentation of Harris' proposals (CH, c. 43).
390. We may now ask how the quoted conclusion follows from this correct argument (CH, c. 44).
391. Since in his *Methods of structural linguistics* Harris never discusses the «transformational part of syntax», the argument cannot refer to any part of this book (CH, c. 44).
392. Harris does discuss transformations in his article *Discourse analysis* (CH, c. 44).

393. Here he discusses two types of transformations: those concerned with large classes of morphemes (e.g. active—passive), and those concerned with single morphemes (e.g. the relation between buy and sell) (CH, c. 44).
394. But Bar-Hillel's point is irrelevant to the first kind of transformation, since no one suggests that this relation be defined in terms of synonymy (CH, c. 44).
395. In his account of this construction, Harris considers certain formal relations between large classes of grammatical sentences (CH, c. 44).
396. The notions involved are vague, and require much further study—in particular, the notion «grammatical» must itself be carefully defined; but it seems to me that the central ideas are sound. No question of synonymy is involved, and the fallacy in question is not to be found. (CH, c. 44).
397. The correct way to use the insights and techniques of logic is in formulating a general theory of linguistic structure (CH, c. 45).
398. But this fact does not tell us what sort of systems form the subject matter for linguistics, or how the linguist may find it profitable to describe them (CH, c. 45).
399. To apply logic in constructing a clear and rigorous linguistic theory is different from expecting logic or any other formal system to be a model for linguistic behavior (CH, c. 45).
400. I have pointed out that if they find adequate tests, then logical syntax and semantics will scarcely interest them, since the tests alone will apparently solve exactly as many of their problems as the tests together with the whole edifice of logical syntax and semantics (CH, c. 46).
401. In particular, we can solve the problems of synonymy and transformation in English by the formal procedure of listing synonymous pairs under the heading «synonyms» in the grammar, and transformational pairs under the heading «transformations» (CH, c. 46).
402. On the other hand this conception is empirical in the sense that it urges linguists to search for ways to eliminate the need for arbitrary listing by finding operational tests to determine these relations (CH, c. 46).

403. Thus none of these theories provides analysis or understanding of this notion, if it did not exist before (CH, c. 38).
404. In logical syntax, the formal character of the notion of analyticity (and thus of synonymy as well) lies essentially in the fact that the membership of the different classes of terms (logical and descriptive), and the particular formal (i.e. typographical) properties which will signify analyticity can be enumerated by listing (CH, c. 38).

